

תמצית העמוד

סיכומי גמרא רש"י קצרים וברורים ללומדי העמוד היומי

גליון 22 | עירובין צ"ז. – פסחים ח. | תמוז ה'תשפ"ה

נמצא מעל רה"י מותר לתת עליו כלים בשבת, ואם הזיז נמצא מעל רה"ר מותר לתת עליו כלים שאם יפלו נשברו דרה"י הוא, אבל אסור לתת עליו כלים שאם יפלו לא ישברו, דילמא נפיל ואתי לאתווי, ומותר להשתמש בכל הכותל (אפילו אם הזיז הוא לכל אורך הכותל), ואם הזיז נמצא פחות מעשרה טפחים לקרקע אסור להשתמש בו. ואם יש ב' זיזים זה ע"ג זה, אם אין בעליון ארבעה אסור להשתמש בו כלל, דאף שהוא מקום פטור ומותר לבני רה"י או רה"ר לכתף עליו מ"מ אסור להשתמש עליו בשמיני תדיר, דכיון שאין בו ארבעה אינו ראוי להשתמש ומצוי שכלים יפלו ממנו, ונראה כאילו זורקם להדיא לרה"י, ואם יש בו ארבעה מותר להשתמש בכלו, ואם בתחתון יש ארבעה ובעליון אין ארבעה והחלון משלימו לארבעה, מותר להשתמש בעליון רק כנגד חלון משום דחשיב חורי החלון – והיינו שזה נחשב חלק מהחלון, אבל שלא כנגד החלון אסור.

מה נאסר משום הוצאה או טלטול

הוצאה היא אחת מל"ט מלאכות, והעברת ד' אמות ברה"ר אסורה מלכתחילה משום מסיני, וכדי להתחייב צריך עקירה והנחה, ושתיהן העקירה והנחה במקום שיש בו ד"ט על ד"ט, ובסביבותיו יבואר מה הדין כאשר גוף האדם נמצא ברשות אחרת מהחפץ שהוא טלטל, וכן האם עשית צרכי או ריקקה או שתיה כשגופו ברשות השניה, אסורים מדאורייתא או מדרבנן.

צ"ט. טלטול בידו ברשות אחת כשגופו נמצא ברשות אחרת – מותר לעמוד ברה"י ולטלטל ברה"י, ברה"י ולטלטל ברה"ר, ובלבד שלא יוציא חוץ לד' אמות, ור"מ אסר מפני שחוששים שיכניסו לרשותו. ואם הוציא חוץ לד' אמות, לרבה שהמעביר מתחילת ד' לסוף ד' והעבירו דרך עליו (-למעלה מעשרה) חייב חטאת דאזלינן בתר הנחה ועקירה, הכא חייב, וממנתי' ליכא ראייה דאיכא למימר שאם הוציא פטור אבל אסור שמא יבוא להעבירו למטה מעשרה.

עשית צרכי או ריקקה לרשות אחרת – לא יעמוד אדם ברה"י וישתין ברה"ר או ברה"ר וישתין ברה"י, וכן לא ירוק מרשות לרשות, ואם עשה כך חייב חטאת, דחשיב כעקירה מע"ג מקום ארבעה, דמחשבתו שהוא צריך לכאוש לא הוצאה חשובה משיא ליה מקום (כמו בבורק ונח בפי' לאו כבשן), ואם הוציא ברה"י ופי' אמה ברה"ר מסתפק רבא אם אזלינן בתר עקירה או בתר יציאה, וקאי בתיקו.

טלטול רוק שבפה – ר"י אסר ללכת ד"א ברה"ר משנתלש רוקו מפיו (-שנתעגל ונאסף לצאת, דכיון שהוא עומד לזרוקו חי משאוי), וחזר בו ר"י וסבר שאין לאסור אלא משהפך בו בפיו להוציא לחוץ, ועל כן אם היה אוכל דבילה של תרומה בידיים מטאבות (-סתם ידיים שלא נטלם שום שניות ופוסלות את התרומה) והכניס ידו לפיו ונגע בתרומה, אם יש בפיו רוק שהיפך בו חשיב משקה להכשיר את התרומה לקבל טומאה, (ור"מ מטמא ורבי יוסי מטהר בין הפך בין לא הפך). ובכינוח מודה ר"י שאם נתלש אסור ללכת ד' אמות. הכח ורק בפני רבו חייב מיתה מפני שהיה לו להסתלק משם או להלבינו בכסותו, אבל כשלא רק הרי הוא אנוס מחמת חולי או צינה.

שתיה מרשות אחרת – לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר או ברה"ר וישתה ברה"י, אא"כ הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה, ואפי' לרבנן שמתיריים לעמוד ברשות אחת ולטלטל בשניה, מודים בהפכים שצריכים לו שאסור, וכן הכא אסור כיון שהוא צריך את

גלילת ספר שקצהו התגלגל החוצה

אסור להעביר חפץ מרה"י לרה"ר או מרה"ר לרה"י, ומכרמלית או לכרמלית אסור מדרבנן, אמנם ספר העשוי בגלילת שקצה אחד נמצא בידו והקצה השני נמצא ברשות אחרת, אין איסור דאורייתא במשיכתו חזרה, ולפעמים מותר גם מדרבנן, וכדלהלן.

היה קורא בספר ר"י האיסקופה ונתגלגל מידו, גוללו אצלו.

לרב יהודה איירי באיסקופה רה"י – שגובהה י"ט ורוחבה ד"ט, ולפניה רה"ר, ואעפ"כ מותר לגוללו לרה"י, ולא חוששים דילמא נפיל כולו ואתי לאתווי, דמתנן כר"ש דס"ל שכל דבר שהוא משום שבות אינו עומד בפני כתבי הקודש, אבל לר"י אסור כשקצה הספר הגיע לארץ, (ואף שבהמשך המשנה הוזכרה דעת ר"י ור"ש, רישא וסיפא ר"ש ומציעתא ר"י).

צ"ח. ולרבה איירי באיסקופה הנדרסת ע"י רבים והיא רה"י, ולכן גם לר"י לא גזרו בה, מפני שיש בזה ביוון לכתבי הקודש.

אביי מקשה מדאיתא בברייתא שאם הספר נתגלגל חוץ לד' אמות והפכו על הכתב, ובאיסקופה נדרסת ליכא חילוק בזה. ולכן מבאר אביי דאירי באיסקופה כרמלית שהיא רחבה ד"ט ואינה גבוהה י"ט, ולפניה רה"ר ובצידה השני רה"י, ולא התירו אלא בתוך ד"א שאין חשש שיבוא לחיוב חטאת אפי' אין אגודו בידו, אבל מחוץ לד"א שאם יעביר ד"א יבוא לידי חיוב חטאת לא התירו. ולא חוששים שיעביר מרה"ר לרה"י דרך האיסקופה שיש בזה חיוב חטאת (דאף שהעביר דרך כרמלית, הא אמר רבא שהמעביר מתחילת ארבע לסוף ארבע דרך עליו -) דרך למעלה מראשו למעלה מ"ט שזה מקום פטור) חייב כיון שהחפץ לא נח במקום פטור, משום שמדובר באיסקופה ארוכה ותולים שיזכר ועומד לפשו על האסקופה והדר עייל, או דאף באיסקופה שאינה ארוכה מותר, דסתם כתבי הקודש דרך לעיין בהם, כיון שעייין בהם משום באיסקופה פטור, ואין חוששים שעייין בהם ברה"ר ויכניסם ישירות לרה"י, דס"ל כבן עזאי שמהלך כעומד והוי כמניח בכרמלית, ואין חוששים שיוזרק (שבזה מודה בן עזאי שחייב) מפני שאין זורקים כתבי הקודש.

היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו, גוללו אצלו כיון שקצה אחד נמצא בידו, ואם הגיע לעשרה טפחים סמוך לקרקע רה"ר, והכותל משופע למטה והספר נח על הבליטה, והפכו על הכתב שהיו האותיות כלפי הכותל ולא יהיה מנוח כ"כ בביוון, ואעפ"כ שלא התירו לכותבין ספרים להפוך היריעות כדי שלא יעלה עליהם אבק, אלא צריכים לכסותם בבגד, כאן אינו יכול לפרוס בגד מפני שאין לו בגד, ומשוה"ה מותר שאם לא יהפכם יתבזו יותר. ואם הכותל אינו משופע, אפילו אם נתגלגל עד פחות מוג' טפחים גוללו אצלו, וכמו שאמר רבי יהודה שאפי' אינו מסולק אלא כמלוא מחט מותר, דכאמור רבא שרלבנן חפץ שנמצא בתוך ג"ט צריך הנחה ע"ג משהו, אפילו אין בו ד"ט, (אבל לר"ע קלוטה כמי שהונחה, והזרק מרה"י לרה"י דרך רה"ר למטה מ"ט חייב), ולר"ש אפילו בהגיע לארץ מותר לגלול אצלו, שכל דבר שהוא משום שבות אינו עומד בפני כתבי הקודש.

צ"ח: הנחה ע"ג זיז שלפני החלון – זיז – בליטה מן הכותל שנמצאת לפני החלון, גבוה י' ורחב ד', אם הזיז

צ"ז. הלוקח תפילין ממי שאינו מומחה בודק ב' של יד ואחת של ראש או ב' של ראש ואחת של יד, דבעינן מומחה בשל יד ובשל ראש ואח"כ יכול לקנות ממנו בלי בדיקה, וא"צ לבדוק יותר משום דאמרינן שהוא קונה הכל במאדם אחד ולרבי דס"ל דבתרי זימני הוי חזקה בודק אחת של יד ואחת של ראש, אמנם אם קנה כמה צבתים בודק בכל צבת, דהדרך הוא שכל צבת קונה מאדם אחר, ואפי' בדי' או ה' צבתים צריך לבדוק מכל אחד.

מצאם צבתים או כריכות – צבתים היינו זוגות זוגות הקשורות כמה זוגות יחד, וכריכות שקשורים הרבה יחד ואין כל זוג קשור בפני עצמו, אם יכול להכניסם זוג זוג ולגמור להכניסם לפני שקיעת החמה יכניסם, אבל אם לא יכול לגמור מחשיך עליהם ומביאם, שכיון שבכל מקרה הוא צריך לטרוח ולחזור משתחשך, ימתין שם עד שתחשך ויטול כולם יחד.

המוצא תפילין בשעת סכנה מכסם והולך לו, ובברייתא תנא מוליכים פחות פחות מדי' אמות – שיעמוד לפוש כל פעם לפני שהלך ד' אמות דנמצא שלא העביר ד' אמות יחד, ורב אומר שאין זה מחלוקת אלא אם בסכנת גוים שמביאים את התפילין, וליכא, הא בסכנת ליסטים שיהרגוהו משום ממונו אבל אינם מביאים תפילין, יכסם. וי"מ שבסכנה היינו שאם יצא תפילין בידו או שיטעמו הדבר למלכות יהרג, יכסה תפילין כדי שלא יהיו מונחים בביוון ויזק, ולא זיזים שמא ירגישו בו ויתחייב למלכות, אבל בליסטים גוים שיש חשש שהם ינהגו בתפילין מנהג ביוון, וליכא פחות פחות מדי' אמות. ופירוש זה עיקר. ור"ש אוסר להוליכם פחות פחות מדי' אמות, שמא ישכח ויזק ד"א, אלא נותנם לחבירו וחבירו לחבירו, ותנא קמא סבר דעדיף פחות פחות מדי' אמות, דכשנותנם לחבירו וחבירו לחבירו אוושה מילתא דשבת.

צ"ז: לר"ש גם כשנולד לו בן בשדה נותנו לחבירו וחבירו לחבירו, אפי' הם מאה שקשה הדבר לתינוק, ולא יעבידו פחות פחות מדי' אמות.

טלטול הבית מים מחוץ לתחום – במתני' תנא שלרבי יהודה מותר לתת חבית מים לחבירו וחבירו לחבירו ואפי' מחוץ לתחום, ואמרו לו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה. ריש לקיש מבאר בשם לוי סבא שר"י סובר שמים אין בהם ממש, ואיירי כשעבירה את המים מחבית לחבית. והגמ"ל דוחה דלא אמר ר"י שמים אין בהם ממש אלא במים וזמלח הבלועים בעיסה, דס"ל שאשה ששאלה מים ועשתה מהם עיסה, מותר להוליך את העיסה כתחום בעלת הקמח אף מחוץ לתחום בעלי המים, (ות"ק סובר שמותר להוליך רק למקום שהוא בתוך התחום לשתייה, ובתבלין לכו"ע מותר רק למקום המותר לשתייה), אבל כשאניס בלועים לא, ואפי' בקדירה אין מים בטלים מפני הרוטב שהוא ניכר. אלא איירי כשהחבית קנתה שבייתה והמים לא קנו שבייתה כגון שנתמלאו היום ממעין הנובע או מנהר, וס"ל לר"ש שהחבית טפילה למים, כמו שמיצנו בהוצאה שהמיטה בטילה לחי השוכב בה והמוציא אין במטה פטור אף על המטה ועל החי פטור משום שהחי נושא את עצמו, והכלי בטל לאוכלים אפי' בפחות מכשיעור. והמוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי, ולרב יוסף לא התיר ר"י אלא בשיירא שחנתה בבקעה ויצא להם מים, וכשהמים לא קנו שבייתה, ולאביי בשיירא אפי' אם גם המים וגם החבית קנו שבייתה מותר, ולרב אשי איירי בחבית מים דהפקר, דר"י סובר שאין חפצי הפקר קונים שבייתה, ואמרו לו שחפצי הפקר קונים שבייתה והיינו ריו"ח בן נורי שס"ל כן.

המים וגזורים שמו יכנים הכלי אצלו, אבל אין לאסור מצד עקירה ברשות אחת והתנה ברשות אחרת, דהתנהגה היא בפני שנמצא באותה רשות של המים.

צ"ט: לאביי אסור לעמוד **בכרמלית** ולשתות מרה"ר או מרה"י, וזו חוננת המשנה וכן בגת. ורבא מתיר מפני שאין גזורים גזירה לגזירה, וכוונת המשנה וכן בגת לענין מעשר שאם שותה על הגת לא ישתה בלי מעשר אס"כ הכניס ראשו ורובו, וכשיתר ר"מ, שר"מ מתיר אף אם מזוג ליוין בין בחמין בין בצונן דכל זמן שלא הוציאו לחוץ לאו שנית קבע היא, ור"א בר צדוק מחייב מעשרם אם מזוג דע"י המזיגה היו שנית קבע, וחכמים מחייבים מעשר במזוג בחמין דכיון שאם יחזיר את מה שישאר זה יקלכל את היין א"כ המזיגה היא על דעת לשלוח את הכל והיו קצת ופסוטרם במזוג בצונן דכיון שיכול להחזיר גלת את מה שישאר לא היו קבע.

קבלת מים הנשפכים מן הגג - גג שאינו מושפע ויש בו מרובים קטנים שהמים שבגג מקלחים דרכם למזחילה שהיא נמצאת בשיפוע לאורך הכותל, מותר לקלות את המים מן המזחילה, ואם המזחילה נמצאת בתוך ג'ט"ל לגג, אסור לצרף להצמיד פיו או כלי למזחילה אפילו בפחות מגובה י"ט, דהוי כשאוב מן המזחילה, דכל פחות מג' סמוך לגג כגג דמי והוי כמזוגין מן הגג שהוא רה"י לרה"י, כדמצינו שמוותר לעמוד ברה"י להגביה ידו למעלה מי"ט ולקלות מים הנשפכים מן הגג של חבירו, אבל לצרף ידו לפחות מג"ט סמוך לגג אסור, ואם המים נשפכים מן הגג בצנינר מותר אף לצרף מפני שהצנינר הוא ארוך ויוצא לרה"ר ולא שייך לבדו, וכיון שזה למטה מי"ט ליכא איסורא, אמנם אם יש ברוחב הצנינר ד"ט על ג'ט"ט אסור, מפני שהוא מוציא מכרמלית לרה"ר, ואילו גזרין לאסור גם כשאין בו ד' על ד', כיון שכשיש בו ד' אינו אלא כרמלית, אבל כשהצנינר למעלה מי' אסור לצרף ידו לצנינר, גזירה אטו צנינר שיש בפיו ד' שהוא רה"י, אבל לקלות מותר אף למעלה מי' דהואו ריה מוקם פטור.

שאיבת מים לרה"י מבור שנמצא ברה"ר - בור שנמצא ברה"ר, אם הוא סמוך לרה"י בתוך ד' טפחים מותר למלא ממנו בשבת, אם הבור עמוק י"ט, ובור וחוליתו מצטרפים ל"ט"ט, ואם הבור רחוק מהכותל מותר רק אם חוליתו גבוהה י"ט שאז הדלי לא עובר דרך רה"י.

אשפה ברה"ר שהיא גבוהה י"ט מותר לשפוך לתוכה מים בשבת מחלון שפל גבה כיון שהיא רה"י, ודווקא אשפה דרכים אבל אשפה דיחיד חיישנין שמיא ינטל ממנה והתיה פחותה הם, וימשיכו למטה שם, כדמצינו מעשה במבוי אחד שצידו אחד היה כלה לים שיש בגידודיו י"ט וצידו אחד לאשפה והיה פתוח בצד אחד לרה"י ובתמי וחצות היו פתוחים לו בצד היבועי, ולא הורה בו רבי להתר שמוא תינטל האשפה ויעלה הים שירטון, ולא אסרו כיון שיש שם מחיצות.

אילן שהוא מיסך על הארץ אם אין נופו גבוה מן הארץ ג' טפחים מכל צדדיו סביב מטלטלים תחתיו דאמרין לבדו והרי יש כאן מחיצה עשרה, אמנם אם יש שם יונה מביט סאתים אסור למטה שם אלא ד' אמות, אפילו נתן מתחילה לכך דהוי מוקף לדירה, דהוה דירה שתשמישתה לאויר להסתופף שם שומרי השדה, ואינה עשויה לדור שם תמיד.

ג. ישיבה בשבת על שורשי אילן - אסור לשבת בשבת על שורשי אילן הגבוהים מג' טפחים, אע"ג שצד א' שוה לארץ שהקרקע גבוה בצד אחד. ואם בהתחלה השורשים גבוהים מג"ט ובהמשך השורשים יורדים ללמטה מג', לרבה מותר להשתמש בחלק שמתחת לג', דכל פחות מג"ט הוי כקרקע, ורב ששת אסור, כיון שזה יוצא מכח דבר האי. וכמו כן נחלקו בשורשים קטנים למטה מג' היוצאים מן הגדולים שהם למעלה מג', וכן נחלקו באילן הנמצא בתוך חריץ אם מודדים ג' מרקרק החריץ כיון שמה שלמעלה בא מכח דבר האסור או משפת החריץ, וכן נחלקו באילן הנמצא בחצר בקרן זזית ושלשה מצידיו נכנסים בתוך הכותל ורק צד אחד נראה אם מודדים מרקרקע החצר או מהגדר, אמנם אילן הסמוך לכותל מודה

רבה שגם צידו הסמוך לכותל אסור, ואף בתוך הבית ועולה דרך פי ארובה למעלה מן הגג פחות מג' נחלקו ואין אומרים לגבי דין זה ביטא כמאן דמליא דמי. שורשי אילן שיש תחתיהם חלל ג' אסור אף אם בצדם הם שוים לארץ מחמת שהקרקע שם גבוהה יותר.

בור שיח מערה וגדר מותר לטפס ולרדת בהם אפי' הם מאה אמה בין יש בהם מים בין אין בהם מים, דאין האיסור לעלות באילן משום טירחה, אלא שמוא יתלוש מן המחובר בכונה.

שימוש באילן ובבהמה בשבת - אסור לעלות או להתלות או להשען על אילן או בהמה בשבת, וכן לא יעלה מבעוד יום וישאר שם בשבת, ואם עלה, תני חזא מותר לירד, ותני חזא אסור לירד כיון שבידיהו הוא משתמש באילן, והגמ' מתרצת שאם עלה מבעוד יום מותר לרדת משחשכה דלא קנסינן לה, אבל אם עלה משחשכיה אסור, ואב"א בשוגג מותר ומזיד אסור, ואב"א בשוגג נחלקו אם גזרו שוגג אטו מזיד, הגמ' רוצה לתלות דין זה במחלוקת דלהלן אם קום ועשה עדיף וירד מהאילן או שב ואל תעשה עדיף וישאר על האילן, והגמ' מחלקת בין המקרים, ד"ל שדווקא שם עדיף לרה"י קום ועשה כיון דקעביד מצוה אבל כאן אף שאם ישאר שם הרי הוא מושבין להשתמש באילן, אינו קיום מצוה אלא פרישה מעביה, וכן י"ל שדווקא שם לרבי יהושע שב ואל תעשה עדיף כיון שבאופן זה אינו עושה איסור, אבל כאן גם השהיה אסורה שהרי הוא משתמש באילן.

קום ועשה עדיף או שב ואל תעשה עדיף - נתערב דם ב' קרבנות יחד, אם שניהם טעונים מתנה אחת כגון דם בכור יתן מהם מתנה אחת ועולה אותה מתנה לזה ולזה, ואם שניהם טעונים מתנה ד' כגון דם טהא, יתן ד' מתנות, ואם אחד טעון מתנה אחת ואחד טעון ד' מתנות לרה"א יתן ד' מתנות שלא יעבור בכל תגרע ואתי עשה דחטאת ונתן על קרנות" ודחי כל תוסף דבכור, ואינו עובר בכל תוסף כיון שעושה רק לצורך הדם הטעון ד', ולרבי יהושעי יתן מתנה אחת שלא יעבור בכל תוסף, ואינו עובר על כל תגרע כיון שעושה רק לצורך הדם הטעון מתנה א', ועוד דשב ואל תעשה עדיף דקיימא לן כל הניתנים על מזבח החיצון שנתנם במתנה אחת כיפר.

ק. עליה על אילן יבש - מותר לעלות על אילן יבש, דווקא אם אין גזעו מחליף, ודווקא בימות החמה שניכר לכל שהוא יבש כיון שאין בו עלים, ואין עליו פירות משנה שעברה שאין חשש שיבואו להתיר תלישה בזה, ולא נושרים ממנו קיסמים, כגון בענף שנשרו ענפיו, ורב מצא בקעה וגדר בה לאסור ואסר גם ככה"ג לאין בני תורה.

הליכה ע"ג עשבים בשבת - ע"ג יבשים מותר וע"ג לחים אסור, ואב"א בימות החמה שיש זרע בגבעולים אסור ובימות השמיים מותר, ואב"א עם נעלים מותר ויורח אסור מפני שנדבקים עשבים בע"ג אצבעותיו ונתלישם, ואב"א אם יש לסנדלים עוקצי שהעשבים נדבקים שם ונתלישם אסור, ואב"א ביש עוקצי אסור רק בעשבים ארוכים, והאידיא דקיימאו לן כר"ש שמתני דבר שאין מתכוין מותר

אסור לאדם לכוף את אשתו לדבר מצוה, והעושה כן הוין לו בינים שאינם שמוגנים, וכן לא יבעול וישנה שלא לדעת אשתו מפני שמוטריה אותה, אבל הבעול ושונה לדעתה יהיו בני זכרים שמהם היא מודעת תחילה. אשה התובעת בעלה לדבר מצוה זוכה לבנים נבונים שאפי' בדוריו של משה לא היו כמותם, ואיירי שאינה תובעת בפה אלא מרצאה בפניו שמראה בפניו עיניי חיבה.

עשר קללות נתקללה חוה - דם נדה, דם בתולים, צער גידול בנים, צער העיבור, צער הלידה, תשוקתה לבעלה כשיצוא לדרך, שאין האשה תובעת בפה כמו האישי, עטופה בראשה, סאור הלינשא לשנים, חושבה בבית האסורים דכל כבודה בת מלך פניהה, ויש מוסיפים שמגדלת שער כלילית -ש-, ומשתנת כשהיא כורעת כבהמה דדרך פרידה לעשות כן, ונעשית כר לבעלה, וי"א שאלו שבת הם לה משמנת בצניעות ואין לה טורה כמוהו בתשמיש.

אלמלא ניתנה תורה היינו לומדים צניעות מחתול שאינו מטיל רעי בפני אדם ומכסה צוואתו, גזל מנמלה שאין אחת גזולת מואכל חברתה, עריות מינוה שאינו נוקם אלא לבת זוגו, דרך ארץ מתרגוגל שמפיס ואח"כ בועל.

ק.א. נעילת דלת שאינה קבועה - הדלת שבמוקצה -רחבה שמאחורי הבתים, שכיון שאין דרך להשתמש שם תדיר אין עושים שם דלת תלויה כראוי וקבועה, ולפעמים תולים אבל לא קבועים, וחבילות קוצים שהתקנים לסתום בהם פריצה, ומתחוללות שם קנים, וקנן כלי שמחזיקים בו מאחורי המחרישה בזמן החרישה ויש שמעמידים אותו במקום דלת, אסור לנעול בהם בשבת דעביד בניהן, ואפילו בדלת תלויה ונגררת אין זה קביעות וכשהוא מגביהה על המשקוף כיון שאינה קבועה שם מחזי כבונה. במתני' איתא שאם הם גבוהים מן הארץ אפי' כמלווא נינא מותר, וברבייתא איתא שבקשורים ותלויים מותר ומשמע ש"צ שיהיו גבוהים מן הארץ, לאביי איירי כשיש להם ציר דמוכחא מילתא שזה דלת גמורה ולא מחזי כבונה, ולרבא מותר אף בהיה להם ציר דאיכא הכיורא.

דלת אלמנה העשויה מקרש אחד ואיכא דאמרי שאין לה בריחים אין נועלים בה בשבת שכיון שאין לה הכר דלת מחזי כבונה.

המעמיד עצים למדורה ביו"ט שדרך לתת את התחתונים בריבוע בצדדים ולסדר עליונים למעלה, יתן את העליונים ויאחזה באויר ואח"כ ישים תחתם את התחתונים, וכן ביצה ויטוחה ע"ג כלי ברזל או שם עצים על הגחלים, וקמיתיה של שמקריבים שתי בחיות זו לזה ומניחים עליהם קדירה, ואיסור של פרקים שיש לה עור המוקף לולאות הקשורים בארוכות המיטה, וחביבות שמסדרים אותם במורתף שורה ע"ג שורה, יניח את העליונים ואח"כ יניח מה שתחתיהם כדי שלא יעשה בדרך בניהן.

טובים כחדק- שהטובים מגינים על השאר כמו שקוצים מגינים על הפיצצה, דבר אחר שהטובים מהדקים את הרשעים לגיהנום.

פתיחת דלת ע"י מפתח כשהוא נמצא ברשות אחרת - לא יעמוד אדם ברה"י ויפתח ברה"ר ע"י מפתח המונח ברה"י, אע"פ שאין בין המפתח לדלת ד' אמות, גזירה שמוא יכניס המפתח אצלו, או ברה"י ויפתח ברה"י אלא אם עשה מחיצה גבוהה י"ט והוא עומד בתוכה, אמרו לו כעשה בשוק של פטגוני שבירושלים וכו', לרב פפא איירי לאחר שנפרצו פטגוני בירושלים שדינה כרה"י, אבל כשהיה דינה ככרמלית (אע"פ שהיא עיר של רבים כיון שאוכלוסין הרבה באים אליה, מפני שדלתותיה ננעלות בלילה ואינה כדגלי מדבר הפתוחים בכל שעה) מותר דהוי גזירה לגזירה. ולרבא איירי אף בלא פריצות ודינה ככרמלית, ור"מ סבר לאסור גם בכרמלית ורבנן מתיירים בכרמלית, וחזר בו ר"מ מהאיסור בכרמלית.

ק.א. פתחי שערי גינה הפתוחים לרה"י, שדרך שיהיו גבוהים י' ורחבים ד', וגינה כרמלית היא דהויא יותר מביט סאתים שלא הוקף לדירה, מותר לפתוחה רק מהבית שער כיון שהוא רה"י המבועל רה"י, לכן אם הוא בפנים בין אם הוא בחוץ, ואם אין להם בית שער אסור לפותחם.

חנויות הפתוחות לרה"י אם המנעול למטה מי"ט מניח המפתח באיסקופה כרמלית מערב שבת, ומותר לפתוח ולנעול כיון ששניהם כרמלית ולהחזיר את המפתח לאיסקופה. או לחלון שאין בו ד"ט שאף שהוא גבוה מי"ט הוא מקום פטור, ואם המנעול למעלה מי"ט מניח את המפתח במנעול לפותח ונעול בו ומחזירו למקומו - למעול או על גביו, אבל אם יקח באיסקופה למנעול אסור מפני שמוציא מכרמלית לרה"י. ולחכמים אף אם המנעול למעלה מי"ט מותר להניח את המפתח באיסקופה ולפתוח בו בשבת ולהחזירו למקומו או לחלון כשאין בחלון ד"ט, דמקום שאין בו ד"ט מותר לכתף עליו בין לבני רה"י ובין לבני רה"י, אבל אם יש בו ד"ט אסור מפני שהוא כמבויא מרשות לרשות שהאיסקופה היא כרמלית והחלון רה"י, ואף שהניחו תחילה במנעול שזרבונו הוא מקום פטור, קיימא לן כרב דימי שאסור להחליף מרשות לרשות דרך מקום פטור, ור"מ

אוסר אף באין במנעל ד"ט אם יש בו כדי לחוק ד"ט להשלים רוחב המנעל לארבעה, דס"ל חוקקין להשלים – והיינו שזואים אותו כאילו הוא חקוק, ולרבנן אין חוקקין להשלים וממילא היו מקום ספור.

נעילה בגנר

הנועץ חתיכת עץ או מתכת מחודדת בחור האיסקופה כדי לנעול את הדלת, לפעמים אסור משום בונה, ולפעמים משום דמחוי כבונה, ולפעמים אדם, וכדלהלן. ומכאן עד סוף המסכת הגמי מובאת אלו דברים אסורים מדרבנן בשבת, אבל במקדש לא נאסרו משום שאין שבות במקדש.

נגר שיש בראשו גלוסטרא –שראשו עבה והוא ראוי לכתישת ושחיקת פלפלן, אם אינו ניטל באיגודו –שהוא קשור בחבל דק ואם יטלו לטלטלו ע"י החבל יחתך החבל, לר"א אסור לתחובו דהוי כנגר שאינו קשור, ורבי יוסי מתיר כיוון שיש עליו תורת כל, ואם הוא ניטל באיגודו מותר לכ"ע דמוכתא מגמלא שהוא משמש לנעילה ולא מחזי כבונה, ואף אם הוא קשור לבריח הדלת מותר.

ק"ב. נגר הנגרר שהוא קשור לדלת בחבל ארוך וראשו אחד מגיע לארץ ומותר כך אינו נראה כקשור, ונעלים בו במקדש דכיון שהוא קשור בשביל זה לא הוי בונה, ואף דמחוי כבונה כיון שהוא נגרר אין שבות במקדש, אבל לא במדינה, ולר"י נעלים בו אף במדינה. והלכה כר"י היכא שהוא קשור בדלת עצמה שזה מוכח שהוא משמש לנעילה, אבל בקשור במזוזה אסור. ונגר הניטל באיגודו שהוא קשור בחבל חזק מותר אף אם הוא קשור לבריח הדלת.

נגר המונח שאינו לא קשור ולא תלוי וכשפותח את הדלת מניחו בקרן זזית אסור אף במקדש דהוי בנין ממש, ולר"י במקדש מותר דאינו בנין אלא דומה לבנין.

נגר הקשור בגמי דינו כנגר שאינו קשור.

נקמזו נגר שנכנס לחור האיסקופה ונפתח החור והנגר יוצא מהאיסקופה ונועץ בקרעה, לת"ק מותר לנעול בו, ולרבי יהודה אסור משום דמחוי כבונה, וכן הלכה.

נגר שנשמט – נפסק החבל שהוא קשור בו אסור לנעול בו.

נגר שאינו קשור שעשה לו בית יד מותר לנעול בו דמוכתא מילתא שזה כלי.

קורה שצריכים י' בני אדם, לנושאה מותר להניחה בדלת, דתורת כלי עליה כיון שהיא ראויה לשיבה, וכן הדין במכתשת.

עשית אוהל בשבת

מוטות שע"ג הספינה שיש ברוחבם טפח שיש בזה כבר שיעור אהל, או שאין בין המוטות ג' טפחים דאמרינן לבד, מותר לפרוש עליהם מחבתות בשבת, מפני שמותר להוסיף על אוהל עראי בשבת, וכן אהל שיש פרוש טפח מע"ש מותר לפרוש את כולו בשבת.

יולין הנמצא כנגד הפתח לצניעות מותר לנטותו ולפרקו בשבת ואנש באהל כיון שדרכו ליתנו לסלקו משם כמו בדלתות.

כילת תחנים –ידיעה שפורסים מסיבין למיטה מותר לנטותה בשבת, ודווקא כשאין בראשה טפח, ואין בג' טפחים הסמוכים לגג טפח שבוה הכל נחשב דופן ולא גג, ואין בשיפועה מהאמצע ולמטה טפח שאז הכל נחשב דופן, אבל אלסכון המשופע טפח הוי אהל, ורכבנו דפליגי על ר"א בסוכה י"ט: ואף שאין מיטה שאין ברוחבה ב' טפחים, מ"מ היכא שבצד הנקליטין אינם משופעים ורק למעלה הם משופעים והנקליטין א' נמוך וג' גבוה ואין בהם טפח מותר.

ק"ב: יציאה עש כובע בשבת –ברייתא אסרת מתירה לצאת עם כובע בשבת, ובריייתא אחרת אוסרת. הגמ' רוצה ליישב שרק אם יש ברוחב שולי הכובע טפח אסור משום אהל, והגמ' שואלת וכי המשרבב בגלימתו טפח אסור, ולכן הגמ' מחלקת שאם הכובע אינו מהודק אסור דלימא נפיל ואתי לאתיי, ובמהודק קשור תחת צוארו ברצועה מותר.

החזרת ציר בשבת –לת"ק ציר התחתון של כלים מותר להחזירו במקדש לצורך הקרבנות וכדומה, דכל זמן שלא יצא הציר העליון נח להחזיר את התחתון ואין כאן בנין, ואין שבות במקדש, ובמדינה מותר לדחוק לחור אם לא יצא כולו, אבל אסור להחזיר גזירה שמא יתקע בגרון או במקבות דהויא מאלא, ואם נתקע חייב חטאת, והעליון אסור אף במקדש, משום שכיון שיצא העליון כולו נופל והוי בונה ממש, וקא סבר יש בנין בכלים ומאלא לא הותרה אפילו במקדש. ולרבי יהודה התחתון מותר במדינה והעליון במקדש דאין בנין בכלים. ציר של בור ודות שזה בנין המחובר לקרקע, שבוה בנין כל שהוא הוי בנין, אסור אף במקדש ואם החזיר חייב חטאת.

נתינת רטיה ע"ג מכה בשבת –אסור לשים רטיה בתחילה בשבת אפילו במקדש, ולהחזיר מותר במקדש, דלפני העבודה צריך להסיר את הרטיה, משום שחציצה פוסלת את העבודה, והתירו להחזיר כדי שלא ימנעו מלעבוד עבודה, ובתחילה אסור כיון שאין בזה צורך עבודה, ואסור במדינה גזירה שמו ימרו ויעבדו משום ממנא, ובבריייתא איתא שרטיה שנפלה שלא מדעת מותר להחזירה דמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן, ולר"י מותר רק כשלא נפלה לגמרי, וכן מותר לגלות מוקצת מהרטיה ולקנח את המכה ולהחזיר, ואח"כ יעשה כך בצד השני של המכה, ואסור לקנח את הרטיה עצמה משום מומר –מחליק גומות שברטיה. לא חסדא לא התיר ת"ק אלא כשנפלה ע"ג כל כו או כסת, אבל בנפלה לקרקע אסור כמו לתת מחתילה, והלכה כרבי יהודה. ולמר בר רב אשי בנפלה ע"ג כלי מותר להחזיר, דרק נתלקו ע"ג קרקע אבל ע"ג כלי מודה ר' יהודה שמותר.

קשירת נימי כינור בשבת –נימא של הכינור של שירת הלויים שנפסקה אסור לקושרה במדינה, ובמקדש לר"א דס"ל שמכשירי מצוה דוחים את השבת מותר אף לקושרה בתחילה, וקרבן ציבור דוחה שבת, ושיר הוא הכשר של הקרבן, ולרבנן שמכשירי מצוה אינם דוחים שבת אסור לקושרה בתחילה אם לא היתה קשורה מאתמול, ואם נפסקה הנימא בשבת, לרבנן מותר לקושרה אף שקשירה היא אב מאלאכה, דמכשירי מצוה שא"ל לעשותם מאתמול דוחים שבת, ולר"י מותר רק לעונה, ולר"י גם עניבה היא אב מאלאכה, ולרשב"א קשירה ועניבה אינם מחזירים את הקול, אלא משלשל מלמטה וכורך מלמעלה כמו שהיתה מתחילה ומגלגל את היתד להאריך את הנימא כמו שהיא צריכה להיות. או מששלשל מלמעלה וכורך מלמטה, ועדיף להלל שבת בשלשלו ולקים השמעת קול שיר של לויים, מאשר לחלל שבת בקשיירה ולא לקיים השמעת קול, ורבנן סוברים שעדיף לקשור מפני ששלשול הוא תיקון כלי כהלכתו כמו שעושים מתחילה ויש לחוש שיבואו לעשות כך בכינור חדש. ואב"א גם רבנן מתירים רק כשנקרעה באמצע שלולא הקשירה לא ישמע קולו ולא כשנקרעה בצד דא סמי בעניבה, ואב"א נחלקו כשנקרעה באמצע אם גזורים אטו היכא שנקרעה בצד, אבל לולא הגזירה מותר כיון דהוי מכשירין שא"ל לעשותם מאתמול.

חתיכת יבלת בשבת

ק"ג. במתני' איתא שמותר לחתוך יבלת ביד במקדש מפני שזה מום לקרבן תמיד שהוא דוחה את השבת, ואף שזה תיקון והוי גזוז, כיון שעושה כך ביזו הוי גזוז כלאחר יד כיון שדרך לחתוך בסכין, ואינו אלא שבות, אבל במדינה אסור, ובכלי אסור אף במקדש כיון שהוא אב מאלאכה, ובפסחים איתא שלת"ק אסור לחתוך יבלת מהפסח ולר"א מותר.

י"מ דאיירי בלחה ומתני' מתירה ביד והמשנה בפסחים אוסרת בכלי, וקמ"ל שר"א מתיר אף בכלי דס"ל שמכשירי מצוה דוחים שבת, וביבשה מותר אפי' בכלי כיון שהיא נפרכת.

וי"מ דאיירי ביד והמשנה בפסחים אוסרת בלחה ומתני' איירי ביבשה, אבל בכלי אסור אף ביבשה משום דמתקן לה ענין מלאכה אף עבד. ולרב' יוסף איירי ביד ולענין פסח שזה שבות במדינה לצורך המקדש לא התירו שבות. ורב ספרא הוכיח שמותר שבות דמקדש במדינה מהא דמשלשלין את הפסח בתנור עם חשיכה כדי שיצלה מעצמו בשבת ולא גזרינן שמא יחתה, וס"ל לרב ספרא

שרק כהנים זריזים הם מפני שאין נכנסים לעבודה ללא לימוד הלכות קודש, אבל בני חבורה לא דאין לך אדם שאינו עושה פסח, ורב' יוסף ס"ל שגם בני חבורה הם זריזים דכל העוסקים בקדשים הם זריזים וכחמים.

לרבא לא והא ביד והא והא בלחה מתני' כר"א המתיר מכשירי מצוה בשבת, ומי"מ צריך לעשות שינוי במה שאפשר ולכן יחתוך ביד ולא בכלי.

הרכבת הפסח והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו אין דוחין את השבת, ר"א אומר דוחין. י"מ שנחלקו בדרבנן כתחומין וטלטול בעל חי שהם דרבנן כך גם חתיכת יבלתו איירי ביד, וי"מ שנחלקו בדאורייתא בחתיכה בכלי, וטלטול דלא כרבי נתן דס"ל שהחי נושא את עצמו, ותחומין כר"ע דס"ל שתחומין דאורייתא.

ק"ג: כהן שצמחה לו יבלת –איתא בבריייתא שכהן שעלתה לו יבלת חבירו הותכה לו בשנינו. הגמ' מבארת שלר"א שאסור חתיכת יבלת בשנינו אבל לבמה הוא מדאורייתא, מותר רק ע"י שינוי, (ואף שלר"א מכשירי מצוה דוחים שבת, צריך לשנות ככל האפשר), ולחתוך ביד אסור גזירה אטו כלי, ודווקא בשנינו מותר. ולחכמים חתיכת יבלת אסורה מדרבנן, ובמקדש מותר אף ע"י עצמו ואפילו ביד היכא שעלתה לו בשבת בלא הוי יכול להסירה מאתמול, ואף ע"י עצמו לא שובת, אבל כלי אסור, לשיטת רבי אלעזר שבכלי לכ"ע חייב משום גזוז, ואין לדבריו ראה מאכן.

כריכת גמי על מכה בשבת –כהן שלקח באצבעו כורך עליה גמי בשבת במקדש, ואע"פ שהגמי מורפא מי"מ כיון שאינו דרך ארץ שתיראה כמתו בנין העבודה סמכה אותה בגמי, אבל במדינה אסור דרפואה אסורה בשבת מדרבנן, ואם מהדק חזק את הגמי כדי להוציא דם אסור אף במקדש דאינו צורך עבודה, ועוד דהוי חובל ואב מאלאכה לא הותר במקדש.

יתור בגדים וחציצה –לרב יהודה בריה דר' חייא אם כהן כורך על אצבעו צלצול קטן (אזוור קטן ונאה) הוי יתור בגדים ועבודתו פסולה, דכתיב "בני אהרן הכהנים" –בכחוכם, והיינו בגדיהם הראויים להם שלא פיתחו ולא הותירו, וכן הדיין שלבש בגדי כהן גדול ועבד פסול מדיון רבוי בגדים. ולריו"ח שלא במקום בגדים כגון באצבע אינו יתור בגדים, אמנם כיון שזה חציצה וכתבי"ו ולקח הכהן" וזרק הכהן" בעצמו עד ידו ולא ע"י אחרים, אף לכרוך צלצול אלא בשמאל שאין עבודה כשרה בה, או בימין שלא במקדש עבודה כגון על גב האצבע. שיטת רב חסדא שבמקום בגדים אף כל שהוא חוצץ אף שאין בזה משום יתור בגדים, וחציצה פוסלת בגדי' כהונה דכתיב "ילבש עד בשגרו", ושלא במקום בגדים רק ג' על ג' חוצץ והיינו שזה פוסל מדיון יתור בגדים כיון שיש בזה שיעור גד, אבל פחות מכך אינו בגד, וחציצה נמי לא ישייכת אלא במקום בגדים או במקום עבודה, ודלא כרבי יוחנן דזשמעט שהוא מכשיר שלא במקום בגדים אף בגד גדול, אמנם י"ל שאינו חולק על רב יהודה, דצלצול קטן י"ל שכיון שהוא חשוב חשיב כמו ג' על ג'. וללישנא בתרא ריו"ח סובר ששלא במקום בגדים אינו חוצץ (פוסל מדיון יתור בגדים) אלא בג' על ג', כשיטת רב חסדא, וצלצול קטן י"ל שכיון שהוא חשוב חשיב כמו ג' על ג', ומודה רב חסדא לרב יהודה, אבל ר' יוחנן ודאי פליג על רב יהודה.

ק"ד: בויקת מלח ע"ג הכבש בשבת –בחוזין י-מפורים ומפוררים) מלח ע"ג הכבש בשבת בשביל שלא יחליקו כשיש גשם, ואסור לבטלו להיות שם לעולם אלא אחרי הדריסה מלוחים ממנו עוורת קרשים, משום שמוסיף על הבנין ואפילו בחול אסור דכתיב "הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל" שהבנין נמסר לדוד ע"י הנביאישל לא להוסיף לא לגרוע, וכיון שאין מבטלו הוי חציצה בין הגרלים לכבש ומותר רק בשעת הולכת עצים למערכה דלאו עבודה היא, אבל בשעת הולכת אברים לכבש (דהוי עבודה דכתיב "והקריב הכהן את הכל והקטיש המזבחה" ומדבעי כהונה שמע מינה עבודה היא) הוי חציצה.

חצר שנתלקלה ממי גשמים מביא תבן ומורדה בה, דאינו מבטלוו שם, וליכא משום אשוויי גמאות דהוי כבנין דמידי

דחוי למאלא בהמה או לטיט אינו מבטלו התם, אבל מלח משונדס ברגל לא חזי ומסתמא מנטבלו ובמדינה אסור.
משום מ"א אמרו שאינו מרדה בסל ובקופה כדרך חול, אלא בשולי קופה נשחבה ונשארו רוב השוליים.

השמעת קול בשבת- עולא שמע אדם שדופק על הדלת ואמר שזה חילול שבת דקסבר כל אולדיי קלא אסור. ואמרו לו רבה שאין איסור אלא בקול של שיר הנשמע בענינה ובנחת. ולרבה הא דמטיפי' ממויארק -כלי מתכת שפיו צד ויש תחתיתו קבקים דקים וממלא מים וסותם פיו העליון, וכשרוצה להטיף פותח את הפקק והמים יוצאים טיף אחר טיף, ונותן לו מהמת מתחתיו) להשמיע קול לחולה ומשמע לדבריא אסור, היינו במטיף של שישן שזה קול שיר, אבל כדי להעיריו טעמא דריאריא לקריצי בידים שמת יבעת. שאין הקול בענינה ונתת, מותרא אף לבריא. והא דאסור לטפח (-הנחת יד על הלת) ולספק כף אל כף ולרקד ברגל, כדי להשמיע קול ולהבריה עופות, אין האיסור משום השמעת קול, אלא גזירה שמה יטול צורו ויזחק להר"י. והא דאסור לנשים לשחק באגוזים ולהפוחים לנגלגל ע"ג דף קלקע זה בזה, אין האיסור משום השמעת קול, אלא שמה ישוה גזומות, והא דאסור למלא מים מבזר הגולה ומבזר הגדול ע"י גלגל במדינה ורק במקדש התיזרו, אין האיסור משום השמעת קול שהגלגל משמיע קול, אלא כיון שקל למלא בו חוששים שמה ימלא לגיתנו ולחורבנו, ואמינמי התעיר במחוצא מפני שלא היו שם גינה וחורבה, וחזר ואסר כי מילאו בחול לצורך שרית כותנה.

מותר להעלות יין מחבית לחבית בדיופי –שמחבר שני קנים זה לזה, ומניסח אחד מראשי הקנים לחבית, ומוציץ בפיו מעט יין מהראש השני ומסלק פיו, ויין יוצא כולו מאלויו.

ק"ד: ממולאים מים מבאר הקרן ביו"ט ע"י גלגל ולא מכל הבורות הקרות אלא ממאי שנקראת באר הקרן שהיא

מסכת פסחים

הקדמה

מסכת פסחים י ש בה ג' חלקים קרייים: א' איסורי חמץ בפסח. (פרק אור לארבעה עשר עוסק בדניי ביעור חמץ ע"י בדיקת חמץ בליל י"ד ניסן וביטולו, כל של שעו עדין בדניי ביעור החמץ ביום י"ד, ודיני חמץ ביום י"ד ניסן ובפסח לאחר הפסח. ובפרק אין עוברין מבאר מה נחשב חמץ, ומה כשר למצוה ומורור.) ב' סדר דיני הקרבת פסח ראשון ושני, ודיני אכילת הפסח. (פרק תמיד נשחט עוסק בדניי שחיטת הפסח. פרק א"ב דברים עוסק בדניי שחיטת פסח בשבת, ודיני הגינה, פרק כיצד צולין עוסק בדניי צלית הפסח ואכילתו, ובדניי פסח הבא בטומאה, ובדניי נותר ויוצא ופסח שירית עצם בפסח. פרק האשה עוסק בדניי אכילת פסח למנויון, ומוסי כולל להחנות על הפסח לאוכלו. פרק מי שהיה עוסק בדניי פסח שני, ובדניי בהמות שהוקדש לשם פסח וא"ל לקרביים לשם פסח.) ג' סדר סיל ט"ו ומצוות י"ד כסות ואכילת מצה ומורור וספיור יציאת מצרים.

דברים נוספים שנתבאר באורכה במסכת פסחים: א' טומאת אוכלין ומשקין (י"ד - כ"ה). איסורי הנאה. (כ"א - כ"ז). עריות איסור והתר, (בליות כלים, טעם מערק. (כ"ט - ל, מ"ג - מ"ה). אכילת תרומה ומעלה, בשוגג ובמזיד. (ל"א - ל"ה). איסורים שונים תהליים במנחה. (פרק מקום שנהנו ג - י"ה). דיני קידוש והבדלה ובכרסת. (ק - ק"ז).

עניינים המתבארים בפרק אור לארבעה עשר

איסורי חמץ
חמץ בפסח אסור באכילה דכתיב 'ולא יאכל חמץ' וכתיב כל תאכלו" וכתבי לא תאכל עליו חמץ. (ובגמרא י"ב כי ש' מחלוקת מה לומדים מכל פסוק). והאכולנו עושה כרת דכתיב 'כי לא אוכל חמץ' וזכרתה הנפש היתר מעמיו", וכן החמץ אסור בהנאה (לפי חכמים, ור"ה" ש' חמץ מן התנאה. כ"ג.) וכן החמץ אסור בכל יראה ובל מצינו, דכתיב 'שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם', וכתבי "ולא יראה קל חמץ, ולא יראה קל שאור בכל בגדו". כמו כן חובה לבער את החמץ לפני פסח, דכתיב 'אין יראה ונותר תשביטו' שאור מבתיכם", ולמודו חכמים (ה) שכונות התורה לחצות של יום י"ד ניסן.

לפני פסח צריך לעשות ג' דברים כדי להוציא את החמץ מרשותו: א' לבדוק שאין ברישותו חמץ שאינו ידוע ממנו. ב' לבטל את כל החמץ שברשותו, כיון היודע בין שאין ידוע. ג' לבער את החמץ שברשותו. ודברים אלו צריך להשגותם לפני חצות של יום י"ד ניסן.

בדיקת חמץ
היינו לחפש בכל מקום שמצוי שיהיה שם חמץ כדי למצוא את הסעודה ולבערה, ואף מקומות שלפעמים מביאים משם דבר באמצע הסעודה כמקום שמכניסים בו חמץ. (ש"ח. ונחלקו הראשונים אם חובב הבדיקה הוא מדאורייתא או לא, ובפ"ה. בתחלת המסכת כותב שחיוב הבדיקה הוא מדי שלא יעבור עליו בכל יראה ובל ימצא, וביאר הר"ן שאמנם אם מבטל את החמץ אינו עובר, כדאיתא

של מיום חיים, שכשעלו מבבל התיזרו הנביאים) (חגי-אחריה ומלאכי) **למלא ממנה** מפני שהוצרכו לו וינימו והתירוהו וביטלו התקנה שלא למלא ממנה, וכן היה מנחה אבותיהם באותו הבזר.

שרץ במקדש

אסור לאדם טמא להכנס למקדש, וכן אסור להכניס כלי טמא למקדש, הגמי דנה אדם המכניס שרץ עצמו למקדש חיוב, וכשמצא שרץ במקדש אין יציאו אותו, וכיוש במקדש מקומות שונים עם דגות קדושה שונות, מוהיכן מותר להוציא שרץ בשבת.

הוצאת שרץ שנמצא במקדש -
לריו"ח בן ברוקה שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו באבנטו אע"פ שנטמא האבנט, ושרץ אינו טמוא במשא, ואבנטו שנטמא מהשרץ אינו טמא את התכר, דאין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטמא, כדי שלא תשהה הטומאה עד שימצא צבת של עץ, ואין אסור ששום לטטול מקוצה, דאין שבות במקדש, ולא יוציאו בידו, כדי שהכהן עצמו לא יטמא. ולרבי יהודה יוציאו צצבת של עץ שהיה פשוטו כלי עץ שאינם מקבלים טומאה, ולא באבנטו כדי שלא לטמא את האבנט ולהרבות טומאה, ונח לו להשחיתה שם ולחזר אחרי הצבת מלרבות טומאה.

מוהיכן מוציאים את השרץ בשבת -
לר"ש בן ננס מוציאים מההיכל ומהוארלם ומבנין האולם ולמזבזה אבל לא מהעזרה, דכתיב 'ויבואו הכהנים פנימה ביד ת' לטהר ויוציאו את הטומאה שאר מצאו בהיכל ד' לתצר ביד ת', ויקבלו הלויים להוציא לנחל קדרון חוצה', וממה שהלויים הוציאו את הע"ז מהעזרה ולא הכתנים כדי למהר ההוצאה, מביאר שמוותר לשהות טומאה בעזרה והיינו שאינה חמור כ"כ, ולכן לא מוציאים לשהות בעזריה, ובשבת ג"כ לא מוציאים כיון שהם מוקצה. ולר"ע מוציאים מכל מקום שטמאים שנכנסו לשם חייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, ומה שהוציאו הלויים מהעזרה, משום שמה שאפשר עדיף

בגמי (ד: ו'). דמדאורייתא בביטול בעלמא סיג (נ"מ) להאמין נשים ועבדים וקטנים לומר שבדקו, וכן י"מ לענין תלית שאני אומר בגמי ט:), ומותר ורש"י שבאופן שאינו מבטל חיוב הבדיקה הוא כדי שלא יעבור בכל יראה. והתוס' כתבו דהכא שביטל אין חיוב בדיקה מדאורייתא, ובדיקה העצריים בדיקה כדי שלא יבוא לאוכלו, ודעת רבינו דוד (ד"ה ט"ז) (והאם) שמצות "תשביטו" היינו לבדוק שאין בבת חמץ, ואין הבדיקה רק מספק כל יראה או שמה יבוא לאוכלו. וכתב בדיקה אין בכל מקום שברשותו, אלא בכל מקום שדרך להכניס שם חמץ, (ב.) והגמי (ח) מבארת אלו מקומות חייבים בבדיקה. וכן הבדיקה לכו"ע הוא בליל י"ד ניסן (ג., ג.). וצריך לבדוק לאור הנה, מפני שבלילה בין אדם מצויים בתיהם ואור הנה יפה לבדיקה, (ד.) והגמי (ז: ח.) מביאה אסמכתא לדין בדיקה לאור הנה. צריך לברר על הבדיקה שאין קדשנו במצוותיו וצוינונו על ביעור חמץ, (ו.). ובאיור הראשונים שביכרה זו כוללת גם את הביטול והביעור. אחרי הבדיקה צריך לשמור בצניעות את החמץ שנשאר, כיון שאם ימצא פחות ממה שהשאר, או שחוללה תסול בעינינו מן החמץ, וכן יצא חמץ לחורבן וליבדוק את החמץ, (ט.) אם א"ל בטל יבדוק שלש י"ד יבדוק ביום י"ד, ואם בכל הנהגת מין איסור חמץ, לרבי יהודה לא יבדוק שטמא ימצא חמץ ויבא לאוכלו, ולרמבמים יבדוק ואין חוששים שיבוא לאוכלו, (והגמרא מאריכה לבאר בעניינים נוספים מתי חוששים שיבוא לידי איסור ומתי לא), לדעת רבי יהודה לדעת חכמים. (יא.) ואם יד בקד עד לאחר הפסח, דעת רש"י שא"ל לבדוק לכו"ע. דאין אומר כל יראה לאחר הפסח, ודעת התוס' שצריך לבדוק שמה יבוא לאוכלו. (י.) א"ל לבדוק במקום סכנה, ואף ששולח מצוה אינם ניווקים, חוששים שיתפשע עוד דבר (בתוך אבנים של כותל בשלפל) ואז ינקט, או משום דהכיא דשכיח הויקא שאני. (ח.) הויצא מביתו לפני ליל י"ד למקום רחוק, אם יוצא לא יום לפני פסח ואין דעתו לחזור בימי הפסח אינו חיוב לבדוק חמץ, ואם יוצא בתוך ל' ודעתו לחזור חיוב, ואם יוצא לפני ל' ואין דעתו לחזור או לפני ל' ודעתו לחזור, לאביי א"צ לבדוק ולבאר צריך. ונ"מ ג"כ בעושה ביתו יוצא, שזה תחת מתי הוא עושה ואם דעתו לפנותו. (י.).

בדיקת חמץ במקום ספק - בסתמא אין חוששים שחוללה לקחה חמץ ממקום שאינו דקוק והכניסה אותו למקום דקוק, אבל אם ראינו שחוללה או עכבר נכנסו למקום שם, צריך לבדוק באותו מקום. ואם יש ספק בדבר הדין הוא כדיני ההכרעה בספקים, כדמצינו מן היתירה שהיא ספק כהירה ספק נבילה, וכן בספקיות נוספים, וכלהיה: אם ראינו עכבר שנטל מעמיה אחר מותר י' ש' מזה שנטל ואחד חמץ, אסור משום דכל קבוע כמחצה על מחצה, (לרש"י כהנה שחיבי לבדוק, ולתוס' בדיקת חמץ יבדגו וגם יש דיקת בדיק, והנזון הוא רק אם מותר לאכול את החתיכה), ואם התחית פחות מהערמות ורק חס אחר הרוב. ואם היתה ערומת מצה וערומת חמץ ובית אחד דקוק והשני אין בדיק, ובאוי' ג' עכבריים ונטל כל אחד מהערומה אחת והכניס לבית אחד, חולים ששהתנו שנטל לבית שאינו דקוק, (וביאר רבינו דוד) שאין גם רש"י מודה שמקילים בספק, משום ששם החזק ספק חמץ בבית, או לא. (לא). עכבר שהכניס חתיכת פתח אחד מב' בתים, אם שאלו הוא נאחר לו פטורים מבדיקה, ואם שאליו בבת אחת חתים, ואם שאל אחד עזי ועל הכיור, לרבי יהודה הייחיים ולרבי יוסי פטורים. עכבר עם חמץ שיש ספק אם הוא נכנס לבית, אין הבית חיוב בדיקה. עכבר שהכניס חמץ ובדק אחרייו ולא מצא, א"א להמשיך לבדוק עד שיצאנו, וכן אם מצא חמץ ואינו ידוע אם אז מה שהעכבר הכניס א"צ לבדוק יותר. הניה

לעשות ע"י לויים, ואסור ללויים להכנס להיכל דאפילו כתנים אסורים שלא בשעת עבודה, דכתיב 'ואל יבוא בכל תע אל הקודש (זה היכל) מבית הפרוכת (זה לפני ופלנים)', אבל לשהות טומאה עד הערב (לא משתהים). ואם נמצאה השרץ בשאר המקומות לרש' בן שן מהעזרה ולר"ע מהלשכות, כופין עליו פסכסטר סיר נחושת, לכסותו עד מוצאי שבת.

הכנסת טומאה למקדש - לשמואל המכניס טמא שרץ למקדש חייב אבל שרץ עצמו פטור, דכתיב "מזכר ועד נקבה תשחיתו" מי שיש לו טהרה במקוה, ממשא"כ שרץ. לריו"ה המכניס כלי חרס טמא למקדש פטור, ואין מדבריה ראיה לשמואל, ד"ל ש' שהטעם בכלי חרס הוא כיוון שאינו נעשה אב הטומאה, דבטומאות מבי כתיב "וחטאו ביום בשביעי וכי' וכל אשר יגע בו הטמא יטמא" וכלי חרס כיון שלא שייך בו וחסאו כיוון שאין לו טהרה דכתיב "ואותו תשחיתו" לא שייך בו "וכל אשר יגע בו הטמא יטמא". וטומאת מדרס לא שיכת בו כיון שאינו ראוי למדרס מפני שהוא נשבר.

ק"ה: כניסה למקדש - מותר לכל אדם טהור להכנס להיכל לבנות ולתקן ולהוציא טומאה, ומצוה בכהנים, ואם אין כהנים לויים, ואם אין לויים יכנסו ישראל, ולרבי כהנא רק כלכהנים מותר להכנס לעשות ירקוע ופליח, ומצוה בתמימים ואם אין תמימים יכנסו בעלי מומין (דכתיב: "אך אל הפרוכת וכי' כי מום בו" - אך חילק), מצוה בטהורים ואם אין טהורים יכנסו טמאים. טמא ובעל מום לרב עדיף טמא שהרי טמא מותר בעבודת ציבור דכתיב "במזעוד" ואפילו בטמאים, אבל בעל מום לא חותר דכתיב (מום בו את לחם אלקיו לא יגש להקריב", וכתיב עוד פעם לחם לרבות שאור קרבנות שאינם תמימים, ולרבי אלעזר עדיף בעל מום שהרי הוא מותר באכילת קדשים דכתיב "לחם אלקיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל".

ט' תחיותו חמץ ומצא עשר, לרבנן חייב לבדוק את כל הבית שמה עכבר ראה הכל ואינו חותם אחרות. ולרבי פטור, ואם הניח י' וטמא ט' לרבי צריך לחפש אחד, ולרבנן צריך לחפש עשר. הניח חמץ בזית אחת ומצא חמץ בזית אחרת, לרבנן חוששים שעכבר לקח את החמץ הראשון והבית צריך בדיקה, ולרשב"א תוליש חמץ העבירו וא"צ בדיקה. הג' מסתפק אם צריך בדיקה שכשנסע עכבר עם ככר ויצא עכבר עם ככר כזה, אם שמה עכבר אחת או שני, או שיצאה חולדה עם ככר, או שיצאה חולדה עם עכבר וככר. (ט. - י.).

ביטול חמץ -
איתא בגמי (ד: ו'). שמן התורה בביטול בעלמא סיג, והיינו שא"צ מדאורייתא לבדוק את החמץ בביטול. המקור שמועיל ביטול ביאר רש"י (ד): שהוא מדכתיב "תשביטו" ולא כתיב תבעירו, והשתבת בלב היא השבתה, אבל דעת החוס' (שם) "ששביטו" היינו לשרוף את החמץ, והמקור שביטול מועיל הוא מדכתיב "לא יראה לך", וס"ל לתוס' בביטול חיו הפקר וממילא לא תשיב שכל. והר"ן כתב שביטול אינו הפקר, אלא שכיון שחמץ מדאורייתא אינו ברישותו של האדם כיון שהוא חמץ בתנאה, והתורה תשבת החשביה שהחמץ הוא ברישותו, ולענין זה י"ד לבטלו ולומר שחמץ חפץ בו, ועוד יש ביאורים אחרים בדברי הראשונים מהו ענין הביטול. א"א לבטל את החמץ לאחר החמץ נאסר בתנאה. (ו.). ואמרו חכמים שזמן הביטול הוא בליל י"ד, כיון שחוששים שביים י"ד הוא ישיב לבטל, וי"ח ששכסמיו את הביטול לבדיקה יחול לבטל. (ו.). וכתב הרא"ש (א ט') שצריך לבטל גם ביום י"ח בסוף שעת חמשיית, משום שהפת ששניירים ליום י"ד אינה נכללת בביטול של הלילה. גם מי שבדק את ביתו מחמץ צריך מדרבנן לבטל את החמץ, מפני ימצא גלוסקא יפה ויתמן מלשורפה ונמצא עובר עליה (שם), ומשמעו במגזר שמדאורייתא מי שבדק את החמץ אינו עובר בכל יראה על חמץ שלא מצא.

בדף י"ד תובא הקדמה לסוגית רבי חנינא סבן הכהנים.

אור לארבעה עשר

ב. חובת בדיקת חמץ -
אור לי"ד ניסן, והיינו בליל י"ד (ג.), צריך לבדוק את ביתו מחמץ כדי שלא יעבור עליו בכל יראה ובל ימצא. אמנם מקומות שאין מכניסים בהם חמץ [מגן אצירתו יין ושכר. הן:] אין צריך לברוקם, וְלֹא־הוּא לוקח מהמרתה יין לסעודה. [שם]. צריך לבדוק ב' שורות במרתה מפני שלפעמים אין כלה באמצע הסעודה והמשמש נכנס לשם עם פתח להביא משם יין, לב"ש יבדוק ב' שורות על פני כל המרתה, ולב"ה יבדוק את שתי השורות החיצונות שהן העליונות ויבואר בגמ' ה' .

ביאור לשון אור לארבעה עשר

מבואר במתני' שזמן בדיקת חמץ הוא "אור לארבעה עשר". הנמירא דנה האם הכונה ליום י"ד בזמן שיש אור, או שהכונה לליל י"ד ונקט התנא לישנא מעליא. ואבא זו מביארת הנמירא מקומות רבים שמוזכר בהם לילה, אור, מזה הכונה בזה.

לרב הונא אור היינו נגהי (להוא אמינא הכונה לבוקר), ולרב יהודה אור היינו לילי.

הגמ' מבארת כמה מקומות שמשמע שאור היינו בוקר אין יבארם רב יהודה-

הבוקר אור והאנשים שלוחו- אין הכונה שהבוקר שמו אור, אלא שכשהבוקר האיר **האנשים** שלוחו, והשמיעני הכתוב דלעולם יכנס אדם למלון בכי טוב בעוד החמה זורחת ויצא בכי טוב אחרי תנן החמה, מפני החיות והליסטים.

וכאור בוקר יזרח שמש- אין הכונה שהבוקר שמו אור והעוה"ב יאיר לצדיקים כמו בוקר, אלא שכמו שהאור מאיר בבוקר כך יאיר לצדיקים לעת"ל, שאפי' עלות השחר יאיר כמו תנן החמה של נעשיו.

ויקרא אלקוים ליום- אין הכונה שהבוקר שמו אור, ואין הכונה שמהזמן שמתחיל להאיר קרוי יום, שהרי הזמן שמתחיל להחשיך אינו לילה אלא עד צה"כ הוא יום, אלא כוונת הפסוק שהקב"ה קרא לביריא המאירה שברא ממדו מעטה לבושו וציוויה עליה לשמש ביום, ועל החושך ציוויה לשמש בלילה.

ב: לאור יקום רוצח, יקטל עני ואביון, ובלילה יהי כגנב- אין הכונה שביום הוא עומד באם הדרך ורוצח ובלילה הוא גנב, אלא שאם ברור לו כאור שהוא מוכן להרוגו אם תגנב יעמוד כגנבו, מותר להרוגו, ואם הדבר בספק כלילה כגון באביו או באהבו אסור להרוגו.

יחשכו כוכבי נשפו, יקו לאור ואין, ואל יראה בעפעפי שחר- אין הכונה שיקוה ויפצה לאור והיינו ליום, אלא בא לקלל את מזלו ואמר שיפצה שיאיר לו המלך ולא ימצאנו.

ואומר אך חושך ישופני, ולילה אור בעדני- אין הכונה שהיה שורה שהוא עוד ונדרף בחושך וימות בו, והלילה נעשה לו יום, אלא שחשב שהיה לו חושך בעוה"ב, וכשנמנהלו לו הענין אף העוה"ז האיר לו.

ומהא דכתיב **הללוהו כל כוכבי אור** אין ראיא שאור היינו לילה, די"ל שהכונה שכל הכוכבים המאירים יהללו את ד', ואף דכתיב הללוהו כל צבאיו, הכא קמ"ל קרא שאור הכוכבים נקרא אור, ונ"מ שהנודר מן האור אסור גם באור הכוכבים, אל בא לאפקוי כוכבים שאינם מאירים, אלא לכל הכוכבים יש אור. (ב.א.)

דין איסור מלאכה בי"ד, ואם יש מזה ראיא מהו אור לי"ד- לראב"י י"ד אסור בעשית מלאכה משעת האור, ולר"י משעת תנן החמה, וטען ראב"י שלא מצינו יום שמקצתו אסור ומקצתו מותר אם אין סברא לאסור וזקא מאמצע היום, וענה ר"י שיד" עצמו מקצתו אסור משש שעות ומקצתו מותר באכילת חמץ. בפשטות סובר ראב"י שמהלילה אסור בעשית מלאכה וא"כ כל היום אסור, וא"כ מבואר שאור לי"ד היינו לילה, והגמ' דוחה די"ל שכונות ראב"י לעלות השחר, וטענתו היא שמה שהלילה מותר והיום אסור כבר מצינו כן בתענית ציבור, אבל חלק את היום עצמו לא מצינו, וענה לו ר"י שיום "אבל חלוק באיסור אכילת חמץ, וראב"י סובר ששם התורה לא אסרה אלא מאמצע היום, אבל בדרבנן לא מצינו, ושעה חמישית שתלין ושישית שחורפין הם הרהקא לדאורייתא מפני יום השבת, ור"י מוכיח משעה חמישית ושישית שגם בדרבנן היום חלוק. לרש"י מחלקת ראב"י ור"י הוא מבקום שנהגו לא לעשות מלאכה, ונחלקו עד אחר זמן מועיל המנחה לאסור.

והא דתניא היה עומד כל הלילה ומקריב על המזבח, לאורה טעון קדוש ידים ורגלים, הכונה אורה לבוקר, אך י"ל דאור שונה מאורה, ואורה לכוע"ה הוא לשון יום.

כמה ראיות שאור היינו לילה-

בזדקין אור לי"ד ובי"ז שחרית, מבואר דאור היינו לילה.

אין משיאין משואות אלא כשהמולד היה בזמנו ביום ל', ומשיאין **המשואות לאור ל"א**, אבל כשהחודש שמו

משיאין משואות שכבר קידשוהו שמים, וכשאין רואים משואות יודעים שהחודש מעובר. ומבואר שאור היינו לילה שהרי ביום אין רואים את המשואות מרחוק.

ג. המופלת אור ליום פ"א מלידתה- אשה שילדה בתוך ימי טהרה מביאה קרבן אחד על ב' הלידות, ואם הפילה לאחר מלאת ימי טהרה מביאה ב' קרבנות, שכבר נתחייבה בקרבן ראשון. ואשה שהפילה אור לפ"א שכבר עבר מלאת שלה ועדיין אינה ראויה להביא קרבן שאין קרבן נשחט בלילה לב"ש פטורה מקרבן ולב"ה חייבת, וטענה ב"ה מאי שנא אור לפ"א מיום פ"א שהרי לכל דבר היום והלילה שווים (ומבואר דאור היינו הפילה), וכמו שהלילה שוה ליום לטומאה שאם תראה בלילה דמיה טמאים כמו ביום כן יהיה שוה לקרבן, ותשובת בית שמואי היא שיכון שאינו ראויא להביא קרבן כשתחייבה בקרבן נכלל בו גם הלילה השניה, ומהדמיום אין ראיא שהרי אם הפילה בתוך מלאת דמיה טמאים ופטורה מן הקרבן.

זמן אכילת בשר שלמים- בשר שלמים אינו נאכל **אור** ליום השלישי, דכתיב "ביום זבחכם אכלו וממחרת והנותר עד יום וכו' " בעוד שהוא יום ממחרת אכלו ולא שמתחשך, וכו"מ זמן השריפה הוא ביום השלישי דכתיב "ביום השלישי באש ישרף". ומבואר שאור היינו לילה.

אור של יוה"כ ובשחרית ובמוסף ובמנחה מתפלל ז' ברכות ואח"כ מתודה, ובערבית מתפלל מעין שמונה עשרה, וי"א תפילת שמונה עשרה, מפני שצריך לומר הבדל בחוגן הדעת. ומבואר שאור היינו לילה.

ליל י"ד בודקין את החמץ, ומבואר שזמן הבדיקה הוא בליל י"ד.

מסקנת הסוגיא שלכו"ע אור היינו לילה, אלא שהלילה במקומו של רב הונא היה נקרא נגהי, ואצל רב יהודה לילי.

זהירות בדבור

נתבאר לעיל שלכו"ע **אור** לארבעה עשר הכונה לליל י"ד, ונקט אור משום שזה לישנא מעליא, והגמרא מאריכה בלאר את הענין לדבר בלשון נקיה, ושזה מראה על פרימיותו של האדם, אמנם רב המלמד את תלמידו עליו לדבר בלשון קצרה, כדי שתלמודו יתקיים בידי.

לישנא מעליא- הא דאמר התנא אור לי"ד ולא ליל י"ד, משום שזהו לישנא מעליא, ומצוה ודור נקי הדעת לדבר בלשון נקיה, ואף שלילה אינו דבר מגונה, מ"מ למודים מזה שדרך חכמים לחזר אחר לשון צח ונקי.

לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, כמו שמצינו שהפסוק מביא ב' דברים, והגמרא **אשר איננה** טהורה, וכן כתיב "איש **אשר לא יהיה טהור**", וכן כתיב "מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור", ואף חכמים צריכים להקפיד על לשון נקיה דכתיב "ותבחר של ערומים", ואף במילי דעלמא של הקהפיז דכתיב "ודעת שפתי בורר מלול". ואמנם צריך האדם לשנות לתלמידו בדרך קצרה כדי שתתקיים גירסתו, (ואם הלשונות שוות ידבר בלשון כבוד), וגם התורה כתבה בכמה מקומות טמא, ואין לשנות לישנא מעליא אלא כשהלשונות שוות, ומה שהתורה האריכה כנ"ל, זה כדי ללמד שצריך לחזר אחרי לשון נקי.

הזכרת לשון מוכרב באשה- מצינו שבזו כתיב מוכרב ובזבה מושב שזה לישנו הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה. ואמנם כתיב "ותקם רבקה ונערתיה ותרכבנה" דמשום ביעתותא דגמלים שהם גבוהים הוא אורחא, וכתיב "ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם" דמשום בניו שהם זכרים הוא אורחא, וכתיב "ורכבת על החמור" דמשום ביעתותא דלילה או ביעתותא דדוד או ביעתותא דהר כך הדרך (ואינו אריכות שהרי כתיב רכבת בלא ו', ואף שאפשר לכתוב ריבת בלא ו', מ"מ בא ללמד לתפוס לשון קצרה ואפי' הוא מגונה, דחסוריה כבותרה לדרוש הם באים).

ג: רב לא דיבר עם תלמיד שדיבר בלשון מגונה.

הלל אמר על מי שדיבר בלשון נקיה שמוטבט הוא בו שהיה מורה הוראה בישראל, אך היה לאחר ימים מועטים, (שאמר אותו תלמיד מפני מה בוצרין בטהרה בכלים שטהרים, ואין מוסקים זיתים בטהרה).

כהן אחד אמר שהגיעו לו מלחם הפנים כזנב הלטאה, ובדקו אחריו ומצאו בו שינץ פסול, ואף שאין בודקים מן המזבח למעולה מפני שאם לא היה ראוי למזבח לא היו תוננים לו לשמש, שאני הכא שאהירו ארע נפשיה וחרצין בדיקה אחריו

והתברר שלא בדקוהו יפה, או שהכונה לשחץ פסול שהיה גס רוח ומבזה קדשו כמים שאינו ראוי לשמש מפני שכהן שאינו מודה בכל העבודות אין במגונה שיהיו אין לו חלק בכהונה, ור"ח פירש שמצאו בו פסול עבודה זרה.

נכרי אחד היה עולה לירושלים ואוכל מן הפסח והיה חייב מיתה ולא היה ביד ריב"ל לחרוג, ואמר לו רבי יהודה בן בתירא שביקש שיתנו לו מהאלהי שהיא קריבה לגבוה, וכשב היה, וכשביקש שאלו אותו מי אמר לו לבקש, ואמר להם שזה ריב"ב, ובדקו ומצאו שהוא נכרי וחרגוהו, ושאלו לריב"ב שלם לך ריב"ב דאת בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים.

מוציא דיבה הוא כסיל- רבי יהושע בריה דרב אידי ראה שנפטר רב כהנא, וקרע לבושו והחזירו לאחריו ובכה, ושאלו אותו אם רב כהנא נפטר, ואמר אנא לא קאמינא ומוציא דיבה הוא כסיל. וכן רב כששאלו אותו אם אייבו קיים וכי לא אמר זאת במוסרין, ויוותן חקוקהא כששאלו אותו אם חטים נעשו יפות אמר שהשעורים נעשו יפות, וענו לו שיאמר זאת לסוסים והחמורים, מפני שהיה לו לומר שאשתקד נעשו יפות, או שהעדשים נעשו יפות.

ד. ההוא דאמר דונן דיני שלא היה נשמע לדבר אדם אלא על פי דיין, ואמרו שהוא משבט דן דכתיב ביה "דן ידין עמו", ואדם אחר אמר שהיה מקים ביתו על חוף הים ותמיד היה משתבח בשפת הים, ואמרו שהוא משבט זבולון, דכתיב ביה "לחוף ימים יסכון".

דיני אבילות- אבל אסור בנעילת הסנדל, שמועה רחוקה אחרי י' יום אינה נוהגת אלא יום אחד, ומקצת היום ככולו ועל כן אמר רבי חיאי לשמשו שהלוינן מנעלו לשם אבילות, ומאידך עוד באותו יום כיון שדי בשעה אחת לאבילות.

דיני בדיקת חמץ

לעיל ב. נתבאר שזמן בדיקת חמץ הוא בליל י"ד. הנמרא מבארת למה הקדימו זמן הבדיקה ללילה, וכן יבואר על מי מוטל חיוב הבדיקה בבית שכור, ומתי הבית בחזקת שכור, והאם בית שאינו בדוק זה מקח טעות, והאם נשים ועבדים נאנמים על בדיקת חמץ.

זמן הבדיקה- חמץ אינו אסור מן התורה בבל יראה ובאכילה אלא משש שעות ולמעלה, ולפי זה היה אפשר לבדוק בתחילת שעה שישיית ולבערו קודם איסורו, ואי נימא שצריך להקדים משום שזרזים מקדימים למצות, מ"מ די שיבדוק בבוקר, כדאשכחן גבי מילה שזרזים מלים בבוקר, וילפינן מאברהם דכתיב ב' "וישכם אברהם בבוקר" שהשיכים בבוקר ולא המתין עד תנן, אבל לא יצא בלילה, והטעם שבודקים כבר בליל י"ד הוא מפני שבני אדם מצויים אז בבתיהם, ואור הני יפה אז לבדיקה אבל ביום אורו מחשיך, וצריך לבדוק לאור הני, דילפינן מחיפוש.

אין להתחיל לימוד קבוע בליל י"ד שמוא ימשך בלימודו ואלו יבדוק.

מי חייב בבדיקה בבית שכור- המשכיר בית לחבירו אם מסר לו מפתחות לפני י"ד חייב השוכר לבדוק משום שקנה במסירת מפתח, אבל אם מסר לו המפתח בי"ד חייב המשכיר בבדיקה אע"פ שמשכר המפתח לשוכר, כיון שכבר חל עליו החיוב. ואין להוכיח ממוזוזה שהחייב על השוכר, דמזוזה היא חובת הדד מפני שהיא משמורתו.

חזקתו בדוק- הגמ' מסתפקת אם המשכיר בית לחבירו בי"ד שחרית אם הבית בחזקת בדוק, דזהל חבירים אצל בדיקה ואפי' עם הארץ, וכמו שחבר שמת והניח מגורה מלאה פירות אפי' הן בני יומין שנתמרחו היום הרי הם בחזקת מחוקקים, או שאין הבית בחזקת בדוק, ונ"מ אם חייב השוכר לבדוק כשאין המשכיר כאן, אבל אם המשכיר נמצא יש לשאלו את המשכיר אם בדק.

ז: נאמנות נשים עבדים וקטנים על בדיקת חמץ-

בבריייתא איתא שהם נאנמים להעיד בי"ד שהבעלים בדקו אמש, וטעם הנאמנות היא משום דבדיקת חמץ דרבנן, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי דכתיב "תשבייתו" והשבתה בלב היא השבתה, ורבנן האמינו להם ויש להם כח להאמינם בדבר שאינו דאורייתא. (אי נימא דסתם בית אין חזקתו בדוק איירי בסתם בית, ואם חזקתו בדוק איירי בבית שמוחזק שאינו בדוק מן האמינו שבעה"ב טורח, או שיצא מבעוד יום והם אומרים אנתו בדקתו).

בית שאינו בדוק אי הוי מוקח טעות- המשכיר בית שהוא בחזקת בדוק, ונתברר שאינו בדוק, אין השוכר יכול לטעון דהוי מוקח טעות, דניחא ליה לאיניש לקיים מצוה בגופיה, וגם אם היה יודע שאינו בדוק היה שוכר בית זה, ואפי' במקום שנותנים מצוה לבדוק אינו מו"ט, דניחא ליה לאיניש לקיימוהי מצוה בממוניה, ואינו חוזר בו מסיבה זו אלא בגלל שמצא בית אחר.

זמן איסור חמץ

איסור חמץ אינו רק בפסח עצמו, אלא כבר מו"ד ניסן מחצות, דכתיב: ”אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם” ולמודו חז"ל שהנחת ליום י"ד ניסן תחצות. הגמרא מכבדת מנלן לחדש שיש חצי יום נוסף שיש בו איסור חמץ, אחרי שלשון הפסוק הוא "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם".

חמץ אסור בי"ד ניסן מן התורה מסוף שעה שישית ואילך, בין לשיתת ר"מ דס"ל שאוכלים כל חמש ושורפין בתחילת שש ולא ימתין עד תחילת שבע לפי שאדם טועה בשעות, בין לר"י דס"ל שאוכלים כל ד' דס"ל שאדם טועה יותר, ותולין כל ל"א אסור כאכילה אך א"צ לשרוף ויכול להאכל לבהמתו, ושורפין בתחילת שש.

מקור איסור חמץ משש שעות ולמעלה-

אביי מבאר שבהכרח הפסוק ”אך ביום הראשון תשביתו” איירי בי"ד, שהרי על ט"ו נאמר ”שבעת ימים שאור לא ימצא”, ואם הכונה לט"ו נמצא שעד שיגמרו לבער השהה את החמץ. ואצ"פ פסוק לאסור ליל ט"ו, משום שהוקשה השבתת שאור לאכילת חמץ ואכילת חמץ לאכילת מצה שהם באותו זמן, ובמצה תאכילו מצות", וא"כ כבר יש מקור שיש איסור "בל ימצא" בלילה. ואין לומר שחיוב הביעור הוא כבר בליל י"ד, שהרי כתוב "ביום", ואין לומר שחיוב הביעור הוא כבר בבוקר ד"**אך”** **חילק** דאך הוא מיעוט, ויש לחלק חצי לאיסור וחצי להתר, או שדרושיש "אך" מלשון "חצי" לפי חשבון לאחים בט"ע גיף דכ"ץ. וכענין זה מבואר בברייתא בשם רבי יוסי ”לומדים מ"אך” חילקו, ואיירי בי"ד שהרי הוקשה השבתת שאור וכו', ואי לאו "אך" היה זמן הביעור בין השמשות של כניסת ליל ט"ו.

ה. לתנא דבי רבי ישמעאל "ביום הראשון תשביתו" היינו י"ד, **דמצינו שיי"ד נקרא ראשון**, דכתיב "בראשון בארבעה עשר".

ולרב נחמן בר יצחק ראשון דמעיקרא הקודם לשבעת ימים **משמע**, וכןו שמצינו שכתוב "הראשון אדם תולד". והא דכתיב ”ולקחתם לכם ביום הראשון”, ו"ביום הראשון תשביתו", ו"ביום הראשון מוקרא קודש", היינו לכדנתיא שבשכר ג' "ראשון" אלו זכו לג' "ראשון", להכרית זרעו של עשיו, ולבנין בית המקדש, ולשמו של משיח. וכן ממעטים מפסוקים אלו חולו של מועד.

לרבא לומדים מ"**לא תאכל עין חמץ דם זבחי”** שהכונה שזמן השחיטה" הוא תחשט את החמץ קיים, וזמן השחיטה הוא מחצית השעה נוטה לצד שקיעה, והוא זמנו של הציד של בין הערבים, ומה שמצינו שזמנו בו' ומצהה היינו משום שכתלי ביהמ"ק היו חרבים מלמטה, והכתלים היו מחשירים בו' ומצהה. (ואינו תלוי כל אחד בזמן שרשט, אלא בזמן השחיטה ויש זמן אחד לכולם), וכדברי רבא איתא בברייתא בשם רבי ישמעאל.

בברייתא מובא בשם ר"ע ש"אך ביום הראשון תשביתו" **הכונה ליי"ד, שהרי ט"ו אסור בעשית מלאכה**, והבערה היא אב מלאכה וזו הבערה שלא לצורך היא. ולמודנו מדבריו שאין ביעור חמץ אלא שריפתו ולכן א"א לבער את החמץ בדבר אחר אלא בשריפה, ולכן א"א לבער ביו"ט. ושהבערה לחלק יצאה והיו לומר שאם עשה כמה מלאכות בשבוע חייב על כל אחת ואחת, וזכמי מני קרי קיה אב מלאכה, ולא אומרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך.

על איהו חמץ עוברים בבל יראה

כתיב "שבעת ימים שאור לא ימצא בביתכם", עוד כתיב "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך". הגמרא דנה מתי החמץ נחשב שלו ועובר עליו בבל יראה ובל ימצא, והאם יש איסור חמץ כשהחמץ שלו ואינו ברשותו.

חמץ של הקדש אינו עובר עליו בבל יראה דכתיב "לך".

אסור להטמין את החמץ דכתיב "לא ימצא" ואף הטמנה היא בכלל מציאה.

חמץ שבגבולין והיינו שנמצא בבורות שיחין ומערות אסור, דכתיב "בכל גבולך", ואיסור זה כולל כל יראה ובל ימצא וחמץ טמון ופקדון של נכרי, דילפינן גז"ש "שאור שאור" שכל דבר האסור בבתיים אסור גם בגבולין.

חמץ של נכרי-

חמץ של נכרי מותר להשהותו בפסח אפילו בביתו, דכתיב "ולא יראה לך", והיינו דווקא כשלא קיבל אחריות על החמץ, אבל אסור לקבל פקדונות מן הנכרים באופן שקיבל עליו אחריות אפילו אם מניחו בגבולין, דכתיב "לא ימצא" ולא כתיב "לך", וליפינן ביתו וגבולין זה מזה לחומרא בקיבל אחריות ולקולא בלא קיבל אחריות מגזירה שהו שאור שאור. ולכן אמר רבא לבני עירו שיביערו את החמץ של חיל המלך, כיון שהם חייבים באחריותו אם יגנב או יאבד, ואף למי"ד דבר הגורם למזון אינו ממון, הכא אסור משום דכתיב "לא ימצא", ולל"ב קמ"ל שאף למי"ד דבר הגורם למזון כממון, צריך קרא לאסורו, כיון שבזמן שלא נגנב או אבד חוזר כמות שהוא א"א הוא אינו ברשותו, ומה שיל"א דבר הגורם למזון כממון היינו במקום שאין הדבר בעין, כגון בגונב קדשים שהיו גבוליים חייבים באחריותם, דחייב כפל לבעלים מפני שגורם להתחייב בעולם.

נכרי כבוש ושרוי עמו בחצר- לאביי אף נכרי שלא כיבשתו ואינו שרוי עמך בחצר אתה עובר על חמצו דכתיב "לא ימצא" דמשמע לגמרי, ולא כתיב לא תמצא. ולרבא הדרשה היא שאף בנכרי שכיבשתו וממונו כממונו, או שלא ככשתו וישנו עמך בחצר או עובר בלא קיבל אחריות וחוייב חמץ של אחרים, משום דכתיב "לך" שני פעמים וכיון דלא אצטריך לגבי לא יראה תנאו ענין ללא ימצא, ודרוש ביה "לא ימצא לך" שאף במציא אינו אסור אא"כ הוא שלך.

ו. נכרי שנכנס לחצירו של ישראל עם חמץ בידו אין הישראל חייב לבער, ואם הנכרי פוקדים את החמץ אצל הישראל חייב לבער, ולרב פפא לומדים דין זה מ"לא ימצא". **אם אין ייחד לאו בית א"צ לבער**, ולרב אשי מקור דין זה מדכתיב "לא **ימצא** בבתיכם" וכיון שייחד לו בית אינו מצוי בביתו ומותר בלא קיבל אחריות, ואמנם לגבי ע"ז אסור להשכיר בית לעכו"ם (אפי' בסוריא ובהר"ל שמתור להשכיר בית להבמות ועצים, אבל בא"א אסור להשכיר אף להבמות ועצים). כיון שכינסו לתוך ביתו של הישראל ע"ז, דשכירות לא קניא, ולא כתיב "לא ימצא".

היכר בחמץ של נכרי- חמץ של נכרי הנמצא בביתו של ישראל ולא קיבל עליו אחריות, צריך לעשות לו בי"ד מחיצה עשרה טפחים שלא ישכח ויאכלנו, ולא מועילה כפית כלי, מפני שבשכר ז' ימים ינטל הכל, אבל לשל הקדש א"צ משום דבדילי מיניה.

בכורה וחלה בארונא- ארונא היינו שהמלך נוטל עשירית מתבכותה או מהתאבואה. לישנא קמא אם יכול בעל העדר לסלק חובו למלך במעות היינו במכורה דאמתי לא זכה בהם הנכרי, ויתכן שיתן לו מעות, אבל אם אינו יכול לסלקו במעות פטור כיון שיד נכרי באמוצע וכתבי "בישראל", וללישנא בתרא פטור ממכורה אע"פ שיכול לסלקו במעות דעד דמתי ליה אלא, אבל עיסת ארונא חייבת בחלה אע"ג דכתיב "עירסותיכם" דשל נכרי פטורה, ואע"פ שאינו יכול לסלקו במעות, לדית ליה קלא והרואה חושב שהיא של ישראל, והוא אוכלה בלא חלה.

דיני בדיקת וביעור חמץ

נתבאר לעיל ב' שזמן בדיקת חמץ הוא בליל י"ד ניסן. הגמרא כאן מבארת מומתי מתחיל חובי בדיקת חמץ למי שלא יהיה בביתו בליל י"ד, ומותבי צריך ללמוד הלכות פסח, ומה הדין במי שמצא חמץ בביתו בפסח עצמו.

המוצא חמץ בביתו ביו"ט כופה עליו כלי דכיון שביטלו אינו עובר בכל יראה, ולא התירו לסטלו, וצריך פתית כלי כדי שלא ישכח ויאכלה ואינו יכול לטמון מחיצה, וכיפה עליו כלי יום אחד ובליה יבעתו. ואם החמץ הוא של הקדש א"צ לכפות כלי מפני שבדילים ממזנו אפי' בשאר ימות השנה.

חייב בדיקה לפני ליל י"ד- המפרש לים והיוצא בשייאר למקום רחוק אם יוצא ל' יום קודם פסח (שהוא זמן

ששואלים ודורשים בהלכות הפסח וחל עליו חיוב להוחר בצרכי הפסח) ואין דעתו לחזור בימי הפסח אינו חייב לבער, ואם יוצא בתוך ל' יום ודעתו לחזור חייב לבער, ואם יוצא לפני ל' יום ודעתו לחזור, או שיוצא בתוך ל' יום ואין דעתו לחזור, לאביי א"צ לבער, ולרבא צריך לבער מפני שבשחזור עובר עליו ואינו ברשותו לבטלו שהרי הוא אסור בהנאה ואינו שלו, וכן לרבא אם עושה את ביתו אוצר שמכניס שם תבואה ומתחתיה חמץ לפני ל' יום ואין דעתו לפנותו א"צ לבער דחמץ שנפלה עליו מפולת היא רוא כמובער, אבל בתוך ל' יום אף שאין דעתו לפנותו, לא לפני ל' יום ודעתו לפנותו, חייב לבער לדכתחילה לא זהו בייעור.

ו. שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום, שהרי משה עומד בפסח ראשון ומוזהיר על פסח שני, ולרשב"ג מספיק ב' שבתות, (ואין ראיה מפסח שני שכיון שלימד משה את דיני פסח ראשון לימד גם את דיני פסח שני), ומקורו הוא ממה שמשה לימד על הפסח ברח"ה ניסן בשנה השניה לצאתם ממצרים. (והיה זה ברח"ה דכתיב "במדבר" ואיתא מ"במדבר" דכתיב ביה בבראח לחודש השני).

אין מוקדם ומאוחר בתורה ופרשיות שנאמרו בתחילה נכתבו אחרי המאוחרות, ודווקא בב' עניינים ב' פרשיות, אבל בענין אחד כתוב לפי הסדר, דאלי"כ א"א לדרוש כלל ופרט או פרט וכלל, ובאמת בב' עניינים לא דורשים כלל ופרט אף למי"ד שדורשים כלל ופרט המרוחקים זה מזה.

ביטול חמץ

מלבד מה שצריך לבדוק את ביתו מחמץ בליל י"ד ניסן, צריך ג"כ לבטל את החמץ ולומר שהוא חשוב בעינינו כמו עפר הארץ. הגמרא מבארת למה צריך ביטול ולא מספיק בדיקה, וכן מתי הוא זמן הביטול.

למה צריך לבטל- הבודק צריך שיבטל בליבו, אע"פ שמובער כל מה שנמצא. גזירה שכמו ימצא גלוסקא יפה לאחר זמן האיסור, ותהיה דעתו עליה שהיא חשובה בעיניו, וחס עליה מלשורפה ומשהה אותה אפי' רגע אחד, ומצא עובר בלא יראה, ולכן תיקנו שיבטל דמאחר שביטל אינו עובר. ואין הטעם משום פירודיון, שהרי אינם חשובים, ומה שהם נשמרים אגב שאר הבית אינו מחשיבים, שהרי מצינו שאם אדם שומר את שדרו שלא יכנסו, מחמת דבר אחר ויש לו סופי תאנים או ענבים שאינם מתבטלים ל' צדק לעולם, שאם אין בעה"ב מוקפיד עליהם מותרים משום גזל ופטורים מן המעשר דהוי הפקר. (ואם מוקפיד עליהם אסורים משום גזל, וחייבים במעשר אם לקטם בעה"ב או שנתנם לאחר).

זמן הביטול- זמן הביטול הוא בזמן בדיקת חמץ סמוך לבדיקה מידי, ואומדן כל חמירא דאיכא בביתא הדן ליבטיל, ולא בשעה רביעית או חמישית ביום י"ד, שזמא ישכח לבטל אבל בזמן שהוא עסוק בבדיקה יזכור לבטל, ולא אומרים שיבטל כשימצא גלוסקא יפה, דשמא ימצאנה אחרי זמן האיסור, ואז א"א לבטל חמץ מפני שאינו ברשותו -שלו (ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו להתחייב), וכן בור ברה"ר הפתוח חייב בגזקו אע"פ שהבור ברה"ר והוא הפקר). ולא תיקנו שיבטל בשש לרש"י היינו בשעה שהשיטש שהוא עסוק בשריפתו משום דכבר אינו ברשותו, כיון שהחמץ כבר אסור מדברגין ליעי, כמו שמצינו שהמקדש שלוש משש שעות ולמעלה והיינו מתחילת שש אין חוששין לקידושו,י אפי' אם קידש בחיטי קודדנייתא הצומחים בהרי אררט שהם קשים מאוד, ואפי"ה אם באו עליהם מים אסורים בהנאה מדרבנן, ואתי איסור הנאה דרבנן ומפקיע קידושין אורייתא. עד דלמקדש אצאנתא דרבנן מקדש, והפקר בי"ד הפקר.

ו. והוא דתנן שאם היה יושב בבית המדרש ונזכר שיש לו חמץ בביתו מבטלו בליבו אף אם חל י"ד בשבת ועדיין לא הגיע זמן האיסור, וכן ביו"ט, ואף שיו"ט הוא אחר זמן האיסור שא"א כבר לבטל, צ"ל שיש לו עיסה שלא החמיצה, שעדיין היא שלו ויכול לבטלה, ומתיריא שכמו תחמיץ' ומפני כבוד רבו אינו יכול לקום וללכת לאפות אותה.

אי אזלינן בתר בתרא או בתר רוב

כשיש ספק על דבר מסוים מהו, ישנם כמה דברים שלפיהם אפשר לקבוע דבר זה, כגון רוב, או דבר שהשתמש בו לאחרונה באותו מקום (בתרא). הגמרא דנה מה הדין כשיש סתירה בין הרוב לבין התבאר.

ספק חמץ – פת שנמצאה בתוך תיבה, ולא ידוע אם היא חמץ או מצה, אוליגן בתר בתרא דמסתמא לפני שמיניחם פת חדשה ונטלים את הישנה שלא התעפש, ועוד דמסתמא בדק את התיבה בליל י"ד, ואם הפת מעופשט לא אוליגן בתר בתרא, והוי תוחים שאינה מאחחרונות, ואמנם אם רבו הימים שהניחו בה מצה והיא ראויה להתעפש, אע"פ שעיופושה מרובה מותרת, דאמרינן שכל יום הניח עליה מצה חמה וזה גרם לעיופוש מרובה.

מעוות שנמצאו בירושלים-

אם נמצאו לפני סוחרי בהמה, בכל השנה הוו מעשר מפני שהעולים לרגל לא היו מספיקים לגמור את מעות המעשר שלהם, והיו תוחים אותם לבני היער בטובת הגאח, ועיקר השימוש היה לקנות בהמות לשלמים, ולכן רוב אוכלי הבשר היו ממועות מעשר, (וכתב רש"י שאף שיתכן שנפלו מיד המוכר, מ"מ ספק איסורא לחומרא).

ואם נמצאו בהר הבית דינם חולין, ואף אם נמצאו בזמן הרגל לא אוליגן בתר בתרא אלא לפי רוב השנה, מפני שתר הבית לא היה מתכבד (שהחור היתה מכובדת), ועוד שאסור ליכנס לשם באבק שעל רגליה).

ואם נמצאו בירושלים בשאר ימות השנה חולין, אבל בשעת הרגל הוו מעשר ואין אומרים שנפלו לפני הרגל כיון ששוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום וע"י הציוד היה מוצאם, ולחכי אוליגן בתר בתרא.

תיבה שהשתמשו בה במועות חולין ובמועות מעשר, מבואר בבבירייתא שהולכים אחר הרוב ולא אחר הבתרא, וצ"ל דהיינו באופן שאינו יודע מה השתמש בה אחרון, או שהשתמש בה בשניהם יחד באותו יום כל אחד בערימה נפרדת בזוית נפרדת, או שמצא מעוות בגומא שיש לחוש שמה נטמן בגומא ולא אהיו.

ברכת המצוות

אנשי כנסת הגדולה תיקנו לברך לפני עשית מצוה בנוסח אשר קדשנו במצותיו וכו'. הגמרא מבארת נוסח הברכה לפני בדיקת חמץ מילה ושחיטה ונטילת לולב, ומתי מברך על המצוה אחרי עשית המצוה.

ז' בדיקת חמץ – הבודק צריך שיברך, ומברך לפני הבדיקה. לרב פפי מברך "לבער חמץ", וביעור כולל גם בדיקה, מפני שמשומעונו הוא להבא, אבל על ביעור משמע מעיקרא, ולרב פפי מברך "על ביעור חמץ", דמשמעונו נמי להבא, וכן הלכה.

מילה – מברך "על המילה", דאינו יכול לברך למול, שהרי אינו מחויב למול אלא האב אבל ביעור כל איש בודק בביתו, ואבי הבן לרב פפי צריך לומר למול, ולהלכה גם אבי הבן יברך "על המילה" דלהבא משמע.

שחיטה – מברך "על השחיטה", דאינו יכול לברך לשחוט, שהרי אינו מחויב לשחוט, ובשחיטת פסח וקדשים לרב פפי צריך לומר לשחוט.

נטילת לולב – מברך "על נטילת לולב", דאינו יכול לברך ליטול, כיון שכבר יצא בו כשהגבירו. (וברכת שהחיינו מברך כשעושה לעצמו לולב, וכן העושה לעצמו סוכה מברך שהחיינו, וכשנכנס לישב בה מברך 'לישב בסוכה').

סיכומי 'תמציתי'

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמציתי החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- **בנקודות ההפצה**
- **במיייל 7692282@gmail.com**
- **בנוסף ניתן לקבל במיייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.**

עובר לעשייתו – כל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתו, והיינו לפני עשית המצוה (ד"עובר" היינו להקדים, דכתיב "ויעבור את הכושי", "והוא עבר לפניכם", "ויעבור מלכם לפניכם"), וכן בשופר יברך לפני התקיעה, ואין חוששים שזמא תתקלקל התקיעה, כמו שאין חוששים ששחיטה ומילה, אבל בטבילה מברך "על הטבילה" אחרי שטבל ועלה, דבעל קרי אסור לברך קודם הטבילה, ומש"ה תיקנו בכל הטבילות שיברך לבסוף.

בדיקת חמץ לאור הנר

נתבאר במתני' ב. שבדיקת החמץ צריכה להיות לאור הנר. הגמרא מבארת טעם ומקור דין זה, והוכיח א"צ לבדוק לאור הנר, והאם אפשר לבדוק ע"י אבוקה.

מקור וטעם הדין – אין בודקין את החמץ לאור החמה או הלבנה או האבוקה אלא לאור הנר, מפני שאור הנר יפה לבדיקה, וכתוב (זכר לדבר) "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם", ומציאה היא ע"י חיפוש דכתיב "**ויחפש** בגדול החל ובקטן כילה **וימצא**", וחיפוש הוא ע"י נרות דכתיב "**ויחפש** את ירושלים בנרות", ואל תאמר שחיפוש דכתיב גבי נרות היא קולא שהקב"ה לא יחפש את עוונות ירושלים באבוקה שע"ז ימצא גם עוון קטן, אלא בנרות שימצא רק עוון גדול, אבל חמץ אין לומדים משם להקל שיספיק חיפוש בנר, וזה לומדים מנ"ך ד' נשמות אדם **חופש**" שיחפוש מועיל בנר.

ח' בדיקה לאור החמה בחצר ובאכסדרא ובארובה – חצר א"צ בדיקה כלל מפני שהעורבים מצויים שם, ואכסדרא נבדקת לאורה ביום וא"צ להביא לה נר בלילה, וכן ארובה כנגד החור ממש, וצ"די הארובה אין נבדקים לאור החמה אלא ע"י נר.

בדיקה ע"י אבוקה – אבוקה לא מועילה לבדיקה אע"פ שאורה רב מאור הנר, (כדמצינו שצדיקים בפני השכינה לעת"ל שאורם יהיה כאור של שבעת ימי בראשית כנר בפני אבוקה, וכן מצינו שאבוקה להבדלה מצוה מן המובחר), דלבדיקה עדיף נר מאבוקה, ו"א מפני שאפשר להכניסו לחורים וסדקים, וי"א מפני שגר מאיר לפניו ואבוקה לאחוריו והבודק צריך שיהיה אור לפניו, וי"א שבאבוקה מתייירא שיביעיר את הבית ואין ליבו על הבדיקה יפה, וי"א שגר אורו נמשך יפה, אבל אבוקה קופצת ונפסקת תמיד.

חיוב בדיקה במקומות שונים

המשנה ב. כתבה כלל דיניו בדיקה שא"צ לבדוק במקום שאין רגילים להכניס שם חמץ. הגמרא מפורטת כמה מקומות אם הם נחשבים למקום שמכניסים בו חמץ וצריך לבדוק שם או לא, וכן יבואר שתקנת בדיקה לא נאמרה במקום שיש סכנה לבדוקו.

כל מקום שאין מכניסים בו חמץ א"צ בדיקה.

חורי הבית שבתחת העליונים והתחתונים אם הם גבוהים או נמוכים יותר מדיא שאין נח להשתמש בהם אינם צריכים בדיקה, ואם הם באמצע הכותל צריכים בדיקה.

גג היציע שהוא משופע א"צ בדיקה, אבל שאר גגות אינם משופעים. וגג המגדל שנותנים לתוכו כלים ואוכלים א"צ בדיקה אלא תוכו ולא גגו.

רפת בקר ולולין א"צ בדיקה שאם היה שם חמץ בהמחות אכלוהו.

בית התבן א"צ בדיקה דאין מכניסים בו חמץ.

אוצרות יין אם מוסתפק מהם צריך בדיקה שפעמים כשהיין כלה השמש נכנס לשם עם פתיו, ואם אין מוסתפק מהם א"צ בדיקה. ואוצרות שמן א"צ בדיקה, דיש קבע לאכילה ויודע כמה שמן יצטרך, משא"כ בשתיה. ועשו אוצרות שיכר בבבל להצריך בדיקה במסתפק מהם כאוצרות יין שמסתפק מהם שכיין שרגילים בו אין קבע לשתייתו.

מיטה החולקת בתוך הבית ומפסקת – חולקת היינו שבעמידים אותה במקום מחיצה לחלק תשמישי הבית, ואורחא דמילתא נקט. אם המיטה גבוהה מחרקיע צריך לבדוק תחתיה, ואם אינה גבוהה ועצים ואבנים סדורים תחתיה ומפסקת שיש ארץ בין המיטה לעצים א"צ בדיקה.

בית הדגים של דגים גדולים א"צ בדיקה כי יש להם קבע ואומד, ושל קטנים צריך בדיקה.

בית המלח בית השעווה שהולך באמצע הסעודה להביא מלח ונרות ובית העצים ובית התמרים צריכים בדיקה.

בדיקה במקום סכנה

תנא אין מחייבים אותו להכניס ידו לחורים וסדקים מפני הסכנה.

הגמ' מבארת דלא איירי בחורים וסדקים שסכנה להכניס ידו לשם, דא"כ אינו משתמש בהם. אלא איירי **שהשתמש בחורים והכותל נפל**, דא"צ בדיקה אלא רק מה שרואה בעיניו, ואף במקום שהכלב יכול לחפש אחריו פחות מן טפחים א"צ לבדוק מפני הסכנה של עקרבים, אבל אם אין הכלב יכול לחפש אחריו, בזה נאמר הדין שחמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער וא"צ בדיקה. ואף ששלוחי מצוה אינם ניוזקים חיישנן שזמא תאבד לו מחט ויבוא לחפש אחריה אחרי הבדיקה, (אבל בשעת הבדיקה אף אם יחפש מחט אין בזה סכנה, שהרי כוונתו גם למצוה, ושנינו האומר סלע זה לצדקה ע"מ שיהיה בני אר שאהיה ב עוה"ב הרי זה צדיק גמור בדבר זה, ואינו שלא לשמה, אלא עושה קיים מצות בורא ומתכוון אף להנאת עצמו).

ח' ולרב נחמן בר יצחק איירי בחור שבין ישראל לנכרי שלת"ק בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בליבו, ולפלימו א"צ לבדוק בחור כלל מפני סכנת כשפים שהרי בודק בלילה לאור הנר (אבל בשימוש בחור אין סכנה מפני שמשתמש ביום לאור היום), ואף ששלוחי מצוה אינם ניוזקים, מ"מ היכא דשכיח הזיקא שאני, כדאשכחן שאמר שמואל "איך אלך ושמעו שאלו והרגני" הרי שהיה ירא אע"פ שהיה שלוחו מן מקום.

חדש ב'תמציתי'

קו עדכונים ושיעורים

בקו תוכלו לשמוע: מידע כללי, עדכונים, רשימת נקודות ההפצה, שיעורים.

02-3131-465

הדרך ללמוד - להגות - ולזכור

קורס חדשני מקצועי וייחודי

הקורס יצא לדרך בירושלים ובמודיעין עילית. ניתן לשמוע את השיעור הראשון חינם בקו המערכת הג"ל.

להרשמה לשמיעת כל השיעורים יש להתקשר ל: 055-400-7977 (קומה כשרה).

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי / עמוד היומי

משנה ברורה / חפץ חיים / אהבת חסד

ניתן לעשות את המבחנים מיום שיש עדי יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669
- במייל 7692282@gmail.com
- בגדרים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן, 81 זוכים בזיכוי 100 ₪ ברשת יפה גוף.

